

ДНЕВНИКЪ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

XXI заседание, сряда, 27 февруарий 1913 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. А. Буровъ, въ 2 ч. 50 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь В. п. Николовъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Желѣзъ Абаджиевъ, Несторъ Абаджиевъ, Димитъръ х. Баневъ, Петъръ Вешковъ, Илия С. Бобчевъ, Димитъръ Бръчковъ, Велчо Велчевъ, д-ръ Георги Гатовъ, Евтимъ Георгиевъ, Михаилъ Георгиевъ, Стоянъ Георгиевъ, Георги Губидѣльниковъ, Василь Димчевъ, Димитъръ Драгиевъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Михо Каравасилевъ, Никола Константиновъ, д-ръ Тодоръ Кръстовъ, Герго Лаковъ, Тодоръ Лунталовъ, Димо Марковъ, Митю Милковъ, Димитъръ Нарлиевъ, Никола Начевъ, Георги Недковъ, Ахмедъ-бей-х. Неджибъбевъ, Симеонъ Неновъ, Недю Николовъ, Тодоръ Орловъ, Иванъ Пецовъ, Стефанъ Пипевъ, Иванъ Поповъ, Стефанъ Поповъ, д-ръ Кириакъ Провадалиевъ, Василь Радоевъ, Иванъ Русевъ, Стефанъ Савовъ, Кирилъ Славовъ, Илия Стаматовъ, Василь Стаменовъ, Петъръ Станчевъ, Михаилъ Таковъ, Иванъ Таневъ, Христо Ханджлевъ, Цонко Харбовъ, Борисъ Христовъ, Христо Цаневъ, Христо Черешаровъ, Георги Шиваровъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Отсѣдствуватъ 50 народни прѣдставители. Събранието има, слѣдователно, законния съставъ да засѣдава.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, имамъ да съобща на г. г. народнитѣ прѣдставители, че прѣдседателството е разрѣшило отпущъ на слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители: на чирпанския, г. Тодоръ Орловъ — 2 дена, на плѣвенския, г. Ангелъ Вачовъ — 10 дена, на пловдивския, г. Илия С. Бобчевъ — 2 дена, на чирпанския, г. Кирилъ Славовъ — 3 дена, на троянския, г. Дамянъ Неновъ — 1 день, на търновския, г. Димитъръ Драгиевъ — 5 дена,

на русенския, г. Георги Недковъ — 10 дена, и на сливенския, г. Петъръ Папанчевъ — 10 дена.

Вънъ отъ тия отпуски, постѣпили сѣ заявления за отпуски, които трѣбва да се разрѣшатъ отъ Народното събрание.

Русенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Недю Николовъ иска 5 дена отпущъ, понеже продължава пътуването си изъ новоосвободенитѣ земи. Които г. г. народни прѣдставители сѣ съгласни да му се разрѣши този отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Свишовскиятъ народенъ прѣдставитель г. Димитъръ Бръчковъ иска по болѣзнени и сѣмейни причини 3 дена отпущъ. Които г. г. народни прѣдставители сѣ съгласни да му се разрѣши тоя отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Карнобатскиятъ народенъ прѣдставитель г. Димо Марковъ иска 16 дена отпущъ, понеже синъ му, който е войникъ, е тежко боленъ. Които г. г. народни прѣдставители сѣ съгласни да му се разрѣши тоя отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Бургазкиятъ народенъ прѣдставитель г. Иванъ Поповъ иска 5 дена отпущъ по болѣзнени причини. Които г. г. народни прѣдставители сѣ съгласни да му се разрѣши тоя отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Вѣлослатинскиятъ народенъ прѣдставитель г. Тошо Поповъ иска 12 дена отпущъ отъ 1 мартъ, по важни домашни причини. Които г. г. народни прѣдставители приематъ да му се даде исканиятъ отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Врачанскиятъ народенъ прѣдставитель г. Стефанъ Савовъ иска 20-дневенъ отпущъ, по твърдѣ важни домашни причини. Които г. г. народни прѣдставители приематъ да му се даде тоя отпущъ,

моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Събранието приема.

Ескиджумайският народен представител г. Добри Добрев иска 9 дена отпуск, по важни домашни причини. Които г. г. народни представители приемат да му се даде тоя отпуск, моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Събранието приема.

Разградският народен представител г. Боян Ханджиев иска 15 дена отпуск, по важни домашни и здравословни причини. Които г. г. народни представители приемат да му се разрши тоя отпуск, моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Събранието приема.

Търновският народен представител г. Никола Константинов иска 15 дена отпуск, по здравословни причини. Които г. г. народни представители приемат да му се разрши тоя отпуск, моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Събранието приема.

Османтазарският народен представител г. Мехмедали Герей Месудов иска 10 дена отпуск, по домашни причини. Които г. г. народни представители приемат да му се даде тоя отпуск, моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Събранието приема.

Постъпили са няколко законопроекта, които сега се раздават.

Първият от Министерството на вътрешните работи — законопроект за продължение срока за прилагане закона за платните и дневни пари на командированите чиновници, служещи, работници и частни лица на служба в новоосвободените земи и на ония граждански чиновници и служещи в войската и по военното ведомство.

Вторият законопроект, пакъ от Министерството на вътрешните работи, за разрешаване на Русенската градска община да сключи 300.000 л. заем.

Третият законопроект, също от Министерството на вътрешните работи, за разрешаване на Шуменската градска община да сключи заем от 150.000 л.

И най-сетне четвъртият и последен законопроект от Министерството на вътрешните работи, за разрешаване на Варненската, Добришката, Провадийската, Хасковската, Пловдивската, Орховската, Брациговската и Каварненската градски общини да сключат заеми.

Тия законопроекти сега се раздават и ще бъдат турени на дневен ред за идущото заседание.

Постъпили са редъ питания и запитвания, които ще прочета и ще наредя да се изпратят пръвист от тях на надлежните министри. (Чете)

„Запитване към г. министра на войната от пловдивския народен представител Добри Петков.

„По силата на чл. 71 от конституцията на Българското царство, всеки български подданик е длъжен да служи в войската по наредения за това закон.

„Според чл. 1 от закона за въоръжените сили на Българското царство, способните за военна служба български подданици от 20 до 46-годишната си възраст, съставляват въоръжените сили на Българското царство.

„Когато войниците отбиват военната си тежоба, когато се повижават отъ запаса на срочни обучени и когато, при частна или обща мобилизация на войската, запасните войници се викат под знамената, въ всичките тѣзи случаи държавата е длъжна на свои средства да ги храни, облича, обува, въоръжава, да ги стѣква съ опредѣлените отъ специалните законоположения прѣдмети, да се грижи за здравето имъ чрезъ плащани отъ нея лѣкарни, чрезъ медикаменти и пр.

„Независимо отъ това, на всяка войскава частъ държавата е длъжна да тури на разположение всички материални средства, необходими за бойната годностъ на частта, акало: кола, коне, болнични кола, кухненни казани, походни фурни и пр.

„Съ други думи казано, войниците и войсковите части, прѣди да потеглятъ къмъ театъра на военните дѣйствиа, трѣбва да бъдатъ облѣчени и снабдени съ всичко, което се изисква за редовното водене на съвременна война.

„А споредъ прѣдписанията на закона за неприкосновените запаси на армията, всички прѣдмети отъ облѣкото, въоръжението, снаряжението и пр., които въ случай на обща мобилизация трѣбва да се дадатъ на запасните войници и на новосформируемите части, съставляватъ неприкосновения запасъ на армията и трѣбва да се намиратъ въ военните складове въ извършено изправно състояние. Народното прѣдставителство има непосредствения контролъ върху количеството и състоянието на неприкосновените запаси на армията, чрезъ една трѣчленна комисия, която прави таенъ докладъ на Събранието за намѣрения резултатъ.

„Фактъ безспоренъ е, че миналата 1912 г., по случай на общата мобилизация на българската войска, на всички войници отъ допълнителните и опълченски дружини държавата не даде облѣкло, обуца, снаряжение, ни обозъ, ни лѣкари, ни дори и офицери. Мнозинството отъ тѣзи български синове се изпраднаха да се биятъ, прѣкараха цѣлата война, па и до днесъ са голи, боси, и лишени отъ всичко, което държавата бѣше длъжна да имъ даде. Вслѣдствие на това мнозина измръзнаха, болѣдуваха, поврѣдиха се и измрѣха отъ негодните и лишенията, прѣди да видятъ лицето на противника.

„Прѣдъ видъ на това, и на основание чл. 106 отъ конституцията, моля г. военния министъръ да отговори:

„1. Когато прѣзъ 1912 г. прѣе поста министъръ на войната, бѣше ли му известно, че за всички войници, които при общата мобилизация можаха да се лиятъ, като бъдатъ повижани подъ знамената, не е имало облѣкло, обуца, снаряжение, еднообразно въоръжение, обози, коне, лѣкари, медикаменти и пр.? Ако му е било известно, какъвъ е билъ недоимтъ къмъ него врѣме, какви съвременни мѣрки са били взети отъ него за допълняване всичко споредъ щатове и табелите за въ случай на война, и защо на войниците отъ допълнителните и опълченски дружини не се даде облѣкло, обуца, снаряжение, еднообразно въоръжение, обозъ, коне и пр., и защо за тѣзи дружини нѣмаше никакви лѣкари въ врѣме на мобилизацията, слѣдъ нея, прѣзъ войната, дори и до днесъ?

„2. На какво основание се третираха и продължаватъ да се третиратъ по тоя жестокъ и несправедливъ начинъ тия скупни български синове и войсковы части отъ военните власти, въ явно различие отъ другите български войници и войсковы части, на които бѣше дадено всичко, когато споредъ нашата конституция всички граждани са равни прѣдъ законите, и не счита ли за своя длъжностъ частъ по-скоро да се даде на тѣзи войници и войсковы части всичко, което имъ се слѣдва, споредъ законоположенията, щатове и табелите?

„3. Ако въ деня на мобилизацията държавата не е имала облѣкло, снаряжение, въоръжение, лѣкари, па дори и офицери, за тия дружини, защо са били повижани подъ знамената повече хора, отколкото държавата е била въ положение да снабди и стѣква съ всичко, което е необходимо за единъ войникъ и за една войскава частъ, за да бъдатъ готови и пригодни да се води война съ тяхъ?

Постъпило е едно питане отъ бургаския народенъ представителъ г. Георги Николовъ, къмъ г. министъра на вътрешнитъ работи. (Чете)

„Моля г. министъра да отговори:

„1. Извѣстно ли му е, че доста административни длѣжности въ новоосвободенитъ земи се заематъ още отъ лица свикани подъ знамената, назначени отъ военнитъ власти да изпълняватъ тия длѣжности временно?

„2. Ако това му е било извѣстно, защо досега не е направилъ потребното за назначаване на постоянни административенъ персоналъ вмѣсто досегашия временно?

„3. Мисли ли да назначи въ бѣдѣще за въпроснитъ административни длѣжности, постоянни чиновници, като по тоя начинъ се даде възможностъ временно изпълняващитъ тия служби да бѣдатъ изпратени въ частитъ си?

„4. Ако възнамѣрѣва да направи това, то докога ще могатъ тия назначения да бѣдатъ извършени?“

Постъпило е друго питане отъ видинския народенъ представителъ г. Георги Добриновичъ, къмъ г. министъра на външнитъ работи и на изповѣданията. (Чете)

„Моля г. министъра да отговори:

„1. Извѣстно ли му е, че на 9 того въ Сжботско сж убити шестъ български войници, когато не сж били въоръжени, отъ съюзнитъ грѣцки войски?

„2. Ако му е извѣстно, коя е причината на тоя, колкото скърбенъ, толкова и скандалиозенъ случай?

„3. Какви мѣрки е взелъ за наказанието на прѣстѣпницитъ, които съ това подкопаватъ и основитъ на съюза, за запазване авторитета на българската армия и нация?“

Питане отъ видинския народенъ представителъ г. Георги Добриновичъ къмъ г. министъра на финанситъ. (Чете)

„На основание чл. 54 отъ правилника, моля г. министъра да отговори:

„1. Извѣстно ли му е, че бирницитъ при събирането на държавнитъ данѣци за миналата 1912 г. върху частта, която е трѣбвало да се плати до 1 декемврий сжщата година — чл. 16 отъ закона за събиране на прѣжитъ данѣци — по неплатени по причина, че данѣкоплатецътъ, слѣдъ мобилизацията, се е намиралъ или се намира подъ знамената, или на друга работа, взематъ за закъснението глобата, прѣдвидена въ чл. 19 отъ закона за събиране на прѣжитъ данѣци?

„2. Не намира ли за необходимо и справедливо да внесе законопроектъ въ Народното събрание, съ който да се освободятъ данѣкоплатцитъ отъ глобитъ за данѣка — частта, която сж трѣбвали да платятъ до 1 декемврий 1912 г. отъ сжщата година, сжщо и за частта, която трѣбва да се заплати до 1 май тая година, и събранитъ глоби за сжщия данѣкъ да се повърнатъ на данѣкоплатцитъ, прѣдъ видъ на непрѣодолимитъ обстоятелства — войната — въ които сж поставени данѣкоплатцитъ?“

Запитване, къмъ г. военния министъръ, отъ пловдивския народенъ представителъ г. д-ръ Борисъ Вазовъ. (Чете)

„Прѣдъ видъ на това, че войната продължава и армията има нужда отъ всички годни хора;

„Прѣдъ видъ на това, че въ войската се взеха, даже, освободенитъ отъ военна служба и обложени съ данѣкъ;

„Прѣдъ видъ на това, че ние сме принудени да въарваме въ пърна линия хора, принадлежащи къмъ опълчението;

„Не счита ли г. военниятъ министъръ за справедливо и необходимо да заповѣда да се прибератъ въ частитъ всички ординарци, оставени въ градоветъ, слѣдъ заминаването на войсковитъ части? Числото на тия ординарци е повече отъ 3.000 души.

Всичкитъ тѣ принадлежатъ къмъ младшитъ набори.“

Питане отъ сжщия народенъ представителъ г. д-ръ Борисъ Вазовъ, къмъ бюрото на Народното събрание. (Чете)

„На основание чл. 60 отъ правилника, моля да ми се отговори на слѣдното:

„1. Споредъ чл. 49 отъ избирателния законъ, лицата, които прѣзъ врѣмето на своя мандатъ биха поели върху си каквито и да било държавни доставки или прѣдприятия, или биха взели прѣко участие въ тѣхъ — губятъ пълномощието си на народенъ представителъ.

„Извѣстно ли е на бюрото, че г. г. народнитъ прѣдставители С. Пиневъ и Д. Ганчевъ сж прѣдприели държавни доставки, първиятъ за нѣколко милиона, а вториятъ за нѣколко хиляди лева, като сж се лично задѣлжили и взели участие въ прѣдприятието?

„Ако това е извѣстно на бюрото, то какви мѣрки е взело бюрото да приложи точния смисълъ на закона?

„2. Споредъ чл. 47 п. 6 и чл. 49 п. 3 отъ избирателния законъ — кметовѣ не могатъ да бѣдатъ народни прѣдставители.

„Пловдивскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Девизовъ бѣше избранъ за кметъ на гр. Пловдивъ и въ продължение на извѣстно врѣме изпълнява тая длѣжностъ. Съ поемането на длѣжността, г. Девизовъ е прѣстѣпалъ да бѣде народенъ прѣдставителъ. Въпрѣки това той засѣдава.

„Не счита ли бюрото да приложи и тукъ закона?“

Всички запитвания и питання, които сж отправени къмъ разнитъ министри, ще имъ бѣдатъ съобщени въ прѣписъ и въ тѣхно присѣствие ще се опрѣдѣли денятъ за отговарянето имъ.

Колкото за питането на г. Вазова, отправено до бюрото, тѣй като бюрото не знае още материалността на фактитъ, които сж посочени отъ г. Вазова, ще се сезира съ това питане и ще направи надлежното провѣряване.

Минаваме, г-да, на дневния редъ. Първата точка отъ дневния редъ е: отговоръ на г. г. министритъ на питаннята на г. г. народнитъ прѣдставители. Има само едно питане, на което не е отговорено; то е това на г. Парапанова, орханлийски народенъ прѣдставителъ, къмъ г. министъра на войната. Понеже г. военниятъ министъръ отсъствува, ще остане да се отговори на това питане въ слѣдующето засѣдание.

Слѣдующата точка отъ дневния редъ е: продължение разискванията по първото четене на законопроекта за народното просвѣщение.

Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въ врѣмената, които прѣживяваме, не трѣбваше да се занимаваме съ въпроси отъ такава важностъ, каквито ни е прѣдложилъ г. министърътъ на просвѣтата съ законопроекта си, който ни е внесълъ. Винаги, слѣдователно, за туй, че въ срѣдата на парламента се повдига шумъ и се създаватъ страсти, не е наша — азъ съмъ опозиционеръ — не опозицията създава тия страсти. Виновикътъ на това е почитаемиятъ министъръ на народното просвѣщение. Искахъ да сменя отъ себе си отговорността, че въ врѣмена, когато трѣбва да има само миръ, ние сме принудени, въ работата на народното прѣдставителство да внасяме смутъ, въ врѣмена, когато общественото мнѣние се е залпжило за бѣдѣщето на отечеството, въ врѣмена, когато всички български граждани, па и ние, народнитъ прѣдставители, сме обърнали погледи къмъ опасности, които идатъ отвънъ, принудени сме да атакуваме опасности, които идатъ отвътрѣ.

Почитаемното правителство от двѣтъ коалирани партии е на власт от двѣ години; ние имахме вече двѣ сесии, въ които всѣки единъ министъръ имѣ време да внесе законопроекти и всѣки единъ, споредъ своитѣ разбирания, и споредъ разбиранията на партията, отъ която изхожда, да внесе нѣкои новизни въ нашето законодателство. Министъръ на народната просвѣта бѣ, както знаете, г. Бобчевъ, който, съгласно своитѣ възгледи и възгледитѣ на партията, отъ която изхожда, внесе законопроектъ за измѣнение нѣкои членове отъ закона за народната просвѣта. Вие, г. г. народни прѣдставители, както и азъ, като народенъ прѣдставителъ, обсъждахме възгледитѣ на г. Бобчева и знаете, че се гласува единъ законъ. Въ него време опозиция на г. Бобчева бѣше сегашниятъ министъръ на просвѣтата г. Пѣевъ. Той бѣше отъ болшинството. И азъ, като опозиционеръ, бѣхъ повече въ съгласие съ възгледитѣ на г. Бобчева, или да кажа по-право, г. Бобчевъ бѣ въ съгласие съ мнитѣ, защото поддържаше основнитѣ принципи на закона за народната просвѣта, създаденъ въ демократическо време, а г. Пѣевъ ги атакуваше. Въ него време той правѣше впечатление — да ми прости думата, не за обидя я казвамъ, макаръ да е старъ общественъ дѣлецъ — малко на единъ отъ вироглавитѣ народни прѣдставители. И странно е, наистина, каква парламентарна практика има въ нашата страна. Оня, който бѣше единствена опозиция на бившия вѣщъ министъръ на просвѣтата г. Бобчевъ, днесъ, той, като министъръ на просвѣтата, изхождащъ отъ вашата страна, отъ вашата партия, иде да прилага тъкмо онѣзи възгледи, които всички вие въ него време не възприехте. Остава на васъ сега, г. г. народни прѣдставители, вие, приятелѣ на г. Пѣева, да докажете, да-ли ще бъдете послѣдователни на себе си, да-ли ще бъдете послѣдователни на една политика, която вие вече проявихте въ първата сесия, или ще трѣбва, за амбицията на г. Пѣева, да докажете, че можете винаги да вървите само съ министри, каквито и лични убѣждения тѣ да иматъ.

Азъ атакувахъ тогава мнѣнията на г. Пѣева, сега ще ги атакувамъ пакъ. Колкото пакти, г. г. народни прѣдставители, въ Народното събрание се говори за учителство и училищна политика, ако ли се каже лошо за учителитѣ, ще се смѣтне, че ония, които говорятъ тъй, защищаватъ общественитѣ и държавни интереси; а колкото пакти нѣкой изгѣзе въ защита на учителитѣ и училището, повече ще чуете думитѣ: че прави демагогия. Азъ не желая да правя сега демагогия.

Д-ръ К. Списаревски: Значи, другъ пътъ правите.

Н. Мушановъ: Ще ми позволите, обаче, да защита единъ законъ, който законъ е наше дѣло, на нашата партия. Или ще смѣтнете, че законътъ е демагогия и, слѣдователно, азъ я защищавамъ днесъ, или ще смѣтнете, че азъ съмъ въ правото си и съмъ много искренъ, когато отивамъ да защищавамъ институти, за които сме се борили, и които, съгласно съ нашитѣ възгледи, сме промарали въ единъ законъ. Ако не ви е приятно, тогава, моля, недѣйте го смѣта за демагогия, а за искрена защита на възгледитѣ, които сме имали по просвѣтното дѣло на нашата страна.

Г. Пѣевъ ни внесе единъ законопроектъ за измѣнение нѣкои членове отъ закона за народната просвѣта. Тѣй, както е внесенъ този законопроектъ, той има всички недостатѣци на единъ — нека го кажемъ, за да можемъ да изразимъ мислитѣ си — законопроектъ. Това не е законопроектъ, г. г. народни прѣдставители. Той има всички технически недостатѣци, каквито никой законопроектъ, внесенъ въ Народното събрание, не е ималъ. Азъ мисля, че ако има нѣщо, съ което г. Пѣевъ може да се

гордѣ прѣдъ себе си, като амбициозна натура, то е, че е внесълъ най-лошия, най-негодния законопроектъ, който нѣкогашъ е внесенъ въ срѣдата на Народното събрание; отъ него ние не можемъ да узнаемъ нито какво той иска, нито какво иска да измѣни отъ съществуващитѣ закони. И азъ ще имамъ случай по-нататѣкъ да ви покажа, че, наистина, тая амбиция е заслужена и г. Пѣевъ може достойно да я притежава.

Министъръ И. Пѣевъ: По-добрѣ анализирайте закона, отколкото да се занимавате съ моитѣ лични качества.

Н. Мушановъ: Такъвъ законопроектъ досега не е внесенъ и не можете да намѣрите такъвъ — има много отъ васъ, които сте били народни прѣдставители и го знаете. — Г. Пѣевъ е старъ ратникъ въ областта на учебното дѣло. Вчера чухъ, че билъ главенъ ревизоръ въ Министерството на просвѣтата; азъ знаа само това, че той е единъ добъръ журналистъ, и това, което е внесълъ тукъ, не е, освѣтъ една статия на г. Пѣева, помѣствана често пакти въ в. „Миръ“, и нѣкои други бѣлѣжки, които той е писалъ по просвѣтното дѣло. Азъ смяда г. Пѣева днесъ като министъръ, не искамъ да знаа него лично, нито искамъ да знаа стойността му като главенъ ревизоръ или като журналистъ; нашата обязаностъ тукъ е да сѣдимъ работата на единъ министъръ, единъ законодателенъ актъ, който той ни е прѣдставилъ, и когато азъ, го сѣдя като министъръ, не ме интересуватъ мислитѣ, които г. Пѣевъ може да има по учебното дѣло, такива мисли може да има всѣки учителъ, такива мисли може да има всѣки общественъ дѣятелъ, всѣки мислителъ, които мисли могатъ да иматъ стойностъ само доколкото съ мисли изразени на хартия личенъ възгледъ, но когато тия мисли трѣбва да станатъ законодателство, трѣбва вече министърътъ да е разбралъ и да знае какви сѣ техническитѣ условия, които трѣбва да се съблюдаватъ, за да може една мисль да приеме формата на едно законодателно правило. Безъ туй не може. Ако г. Пѣевъ искаше да оформи своитѣ мисли и въ законодателство, той трѣбваше непрякъмъ да спази елементарнитѣ условия за съставянето на законитѣ. Трѣбваше прѣди всичко, г. г. народни прѣдставители, да знае съществуващото законодателство по материята, която иска да урегулира, трѣбваше да ни внесе единъ обстоенъ докладъ, защо институтитѣ, които днесъ той иска да унищожи, защо ги смѣта, че сѣ негодни и смѣта да ги заличи; трѣбваше, съобразно съ новитѣ наредби, които той внесе съ този законопроектъ, да ни посочи съответнитѣ измѣнения на съществуващитѣ закони, за да ни прѣдстави единъ ясенъ законопроектъ, че когато единъ човѣкъ прочете първия членъ, да знае какво е съдържанието на тоя членъ, относително материята, която ще се урежда, да знае също и оная материя, която ще се унищожава, която ще се забръсва. Никого единъ министъръ не се е отнасялъ къмъ народното прѣдставителство съ своя законопроектъ по-леко, отколкото сегашниятъ министъръ на просвѣщенiето. И, г. г. народни прѣдставители — не знаа, ще ме цѣните ли живо — но всѣки единъ отъ васъ, който прочете този нареченъ законопроектъ, ще бѣде съгласенъ съ мислитѣ, които изказвамъ прѣдъ васъ.

П. Петрановъ: Нѣма да бъдемъ съгласни, ама ще се изкажете.

Н. Мушановъ: Тѣзи технически недостатѣци трѣбваше да посоча, защото менѣ ми е мѣчно, че отъ Министерството на просвѣтата може да излѣзе такъвъ законопроектъ. Защото ако г. Пѣевъ, като ми-

нистеръ, е могъл да мисли, че нахвърля прѣдъ народното прѣдставителство мисли по учебното дѣло, всѣтаки тамъ има организация, има и началници на отделения, има и главни инспектори, има хора, които сж чиракували по двѣ години въ Министерството на просвѣтата, за да не можеше той за своя амбиция да вниса въ Народното събрание тѣзи нахвърляни мисли по учебното дѣло, а да ви дадатъ конкретно законодателство по това учебно дѣло.

Министеръ И. Пѣевъ: Министерътъ е отговоренъ.

Н. Мушановъ: Азъ знаа, че министерътъ е отговоренъ, затова и повори. Да оставимъ тѣзи технически недостатѣци и да дойдемъ до други.

Никогашъ, г. г. народни прѣдставители, въ Народното събрание не е внасянъ законопроектъ по народното просвѣщение тъй бързо и тъй изненадано. Когато се гласуваше дѣйствиющиятъ сега законъ за народното просвѣщение, ние желаемъ да схванемъ обществената мисль, затова всичкитѣ въпроси, които искахме да уредимъ като просвѣтно законодателство, ги направихме достойни на цѣлото общество и на всички заинтересовани кръгове, за да могатъ да си дадатъ мнѣнията, да ги обсъдимъ, та слѣдъ тая прѣдварителна работа се нагласи законопроектъ въ Министерството на народното просвѣщение, и само тогава имамъ смѣлостта да сезирамъ народното прѣдставителство. Такава практика сегашниятъ министеръ нѣма. Повече отъ туй, нареди се специаленъ институтъ, уреденъ въ закона за народното просвѣщение, нареченъ висшъ учебенъ съвѣтъ, въ който, по разпоредбитѣ на самия законъ, всѣка една наредба отъ принципиаленъ характеръ, всѣко едно ново законоположение отъ просвѣтенъ характеръ, трѣбва непрѣмънно да се обсъди въ този висшъ учебенъ съвѣтъ, та слѣдъ това министерътъ, като запазва своитѣ възгледи, въпрѣки мнѣнието, ако искате, на учебния съвѣтъ да сезира народното прѣдставителство.

Министеръ И. Пѣевъ: Въ кой членъ се казва това?

А. Кипровъ: Въ чл. 23 отъ закона за народната просвѣта.

Н. Мушановъ: И сегъ г. г. народни прѣдставители, когато вече имате практиката на г. Бобчева, който упражняваше сж щия този законъ, който никога не посмѣйваше да внесе законопроектъ, прѣди да е сезиралъ висшия учебенъ съвѣтъ, имате сега единъ вашъ приятель министеръ на просвѣтата, който трѣбваше да продължи поне въ туй отношение вашата традиция по просвѣтната политика на страната. И това нѣщо той не направи.

Министеръ И. Пѣевъ: Г. Мушановъ! Понеже ще Ви отговарямъ, прочетете кой членъ ме задължава да споря това, защото азъ не знаа.

Н. Мушановъ: Ако, г. министре, ме прѣкъсвате, нѣма да бѣде добръ, за менъ не знаа, но и за Васъ.

А. Кипровъ: Прочетете му чл. 23, г. Мушановъ.

Министеръ И. Пѣевъ: Азъ не знаа да има такъвъ членъ. Но на-ли ще отговарямъ, искамъ да знаа за кой членъ да ви отговоря.

Н. Мушановъ: И, г. г. народни прѣдставители, за да видите колко г. Пѣевъ иска да законодателствува за другитѣ, а не смѣта, че законодателството задължава и него, като министеръ, да го съблюдава, ще ви покажа слѣдния фактъ. Той днесъ урежда и

реформира висшия учебенъ съвѣтъ, като иска да му възлага пакъ сж щитѣ работи и сж щата компетенция, а той самъ не смѣтна за свой дългъ, че неговитѣ нравствени задължения днесъ сж, прѣди всичко, да попита тоя висшъ учебенъ съвѣтъ. Защо Вие днесъ създавате задължение за мене, като утрѣшенъ министеръ, да искамъ мнѣнието на тоя висшъ учебенъ съвѣтъ, когато Вие, г. министре, съгласно законнитѣ наредби днесъ не искате това мнѣние. Това доказва ли, че сте добросъвестенъ въ съставянето на закона?

Министеръ И. Пѣевъ: Прочетете двата члена и ги сравнете, за да бѣде ясно и за Васъ.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Има и други недостатѣци отъ по-общъ характеръ, които въ сегашнитѣ врѣмена трѣбва всички да си напомнимъ. Създаването на единъ законъ не е механическа работа, не е една книга съ извѣстно съдържание, внесена въ Народното събрание отъ министра и народното прѣдставителство съ едно вдигане на ръка да каже: одобрява или отхвърля. Единъ законъ, за да стане такъвъ, трѣбва да мине редъ пѣтица — законни пѣтица. Имате правилникъ на Народното събрание, което ви урежда начина, по който трѣбва да се гласуватъ законитѣ, който опрѣдѣля кога трѣбва да стане първото четене, второто и третото. Това не сж капризни работи. Всичко е създадено, за да може единъ законопроектъ да се обмисли сериозно, да се дебатира сериозно, да се разисква, та да може отъ всички тѣзи разисквания, които ще станатъ, да излѣзе нѣщо цѣлно, пълно, ясно доколѣто е възможно свършено. Ние живѣме въ ненормално положение. Не само обикновенитѣ граждани е загубилъ частъ отъ свободата си, а и ние политическитѣ хора сме си поставили юзда на устата, защото не можемъ всичко да говоримъ, не можемъ всичко да искаме тѣй, както въ обикновено врѣме се прави. Срѣдствата, които служатъ за разпрѣсване на мисълта и за разискване на всичкитѣ мисли, журналистика, печатъ, всичко, днесъ не върви нормално. Вѣстникарьтъ не е свободенъ да пише и да разисква, както иска, знаете, че почти всички списания сж прѣстали да съществуватъ, защото нито има печатници, нито има хора, които да пишатъ. Цѣлото гражданство е устремило усилията си къмъ достигане една цѣль — да побѣдимъ по-лесно неприятеля, за да влѣземъ въ своя нормаленъ животъ. Обществениятъ умъ е парализиранъ, факторитѣ обществени, колкото и далечни да сж, но които винаги влияятъ върху създаването на единъ законъ, отсъствуватъ. Азъ бихъ желалъ да знаа мнѣнието на всѣки отъ васъ по този законопроектъ, ако той най-напрѣдъ бѣше подъ влиянието на журналистиката, която всѣки денъ би го обсъждала, на учителскитѣ кръгове, които всѣки денъ биха го обсъждали, на вашата избирателна срѣда, отъ която излизате, въ която шѣха да го обсъждатъ и биха ви дали директиви. Но всичкитѣзи елементи, които прѣмо или косвено участватъ въ създаването на единъ законъ днесъ липсватъ, защото държавата ни днесъ живѣе единъ ненормаленъ животъ.

П. Петрановъ: Г. Мушановъ сѣ съ директиви се занимава.

Н. Мушановъ: И въ това врѣме, г. г. народни прѣдставители, когато е заглъхнала обществената мисль, когато критиката заглъхва, вие въ туй врѣме искате да редите законъ по народната просвѣта. Ще го направите, но той ще бѣде едно недосѣче; въ неговата основа стои единъ важенъ порокъ. Той е порокътъ, че нѣмате нормалнитѣ условия, при които трѣбва да функционира едно нормално законода-

телство. Ако днесъ вие искате да гласувате законопроекта, когато всички, на които трѣбваше да чуе гласа, сѣ на бойното поле и защищаватъ Чаталджа и Галиполи, чини ми се, че нѣма да имате авторитетъ утрѣ, когато се върнатъ, да имъ го наложите.

М. Гайдовъ: Е-е-е! Единъ бившъ министъръ да казва това!

Н. Мушановъ: Въ туй нѣмаме нищо лошо, г-да, н чудю е, защо толкова се нервирате.

М. Гайдовъ: Смѣшно е.

П. Теодоровъ: Защото настоявате за сериозно обсъждане, а вие несериозно обсъждате въпроса. Значи ние трѣбва да скръстимъ ръцѣ и нищо друго да не работимъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля, тишина, г-да. — Продължавайте, г. Мушановъ.

Н. Мушановъ: Ние сме наистина единичката страна въ свѣта, . . .

М. Гайдовъ: Която побѣди Турция.

Н. Мушановъ: . . . въ която могатъ да се знасятъ въпроси отъ важенъ законодателенъ характеръ въ врѣме на война и въ врѣме, когато нѣма обществено мнѣние на страната. И когато азъ ви увѣрявамъ, г. г. народни прѣдставители, въ това, вие се дразните. Азъ разбирамъ, че всички вие искате да спасявате не вашето положение, ами грѣшката на г. Пѣева.

М. Гайдовъ: Само въ това се лъжете.

П. Петрановъ: Вие имате много високо мнѣние за себе си, а долно мнѣние за другитѣ.

П. Теодоровъ: Забравяте вашитѣ грѣшки.

Н. Мушановъ: Като опозиционеръ, да ви изповѣдамъ, сега се радвамъ. Азъ искахъ да спася васъ отъ грѣшкитѣ на г. Пѣева, вие се солидаризирате съ него. Толкова по-добъръ за мене. И тъй, тоя законъ, внесенъ сега въ такива врѣмена е, по моето разбиране, една вѣроломна изненада, една изненада, която не трѣбваше да се прави. Но да положимъ най-подиръ, че може да се законодателствува по важни законопроекти. Коя нужда диктува внасянето на тия нови законоположения? Едно сериозно законодателство не е въпросъ на личенъ капризъ. Кои, слѣдователно, въпроси отъ общественъ и политически характеръ днесъ заставятъ кабинета, въ лицето на г. Пѣева, да реформира закона за народната просвѣта? И то, г. г. народни прѣдставители, се разбира, че трѣбва да има нѣкои, безспорно, много важни събития — не всѣкидневни въпросчета, които могатъ да се уреждатъ безъ всѣкакво голѣмо значение за народа, за което азъ ви казахъ нѣколко думи. Има ли да се казва нѣщо подобно въ законопроекта? Не, азъ не видѣхъ. Ние имаме институции, които си стоятъ, които си уреждатъ въпроситѣ, по моето разбиране, много по-добъръ, отколкото иска да ги уреди г. Пѣевъ. И ако той трѣбваше да ги унищожи съ своя законопроектъ днесъ, трѣбваше, и първа елементарна негова обязаность бѣше, да ни покаже всичкитѣ грѣшки на старото законодателство, да ни докаже той, че отъ 3-годишното функциониране на тия учрѣждения, откакто съществува законътъ, той има събрани цѣлни материяли, да ги прѣдстави прѣдъ всички, и да ни до-

каже лопитѣ страни на старото законодателство, за да ни подготви да приемемъ съ охота новото законодателство. Каква нужда имаме отъ това законодателство днесъ? Азъ не съмъ я почувствувалъ, нито г. министърътъ си е задавалъ трудъ да ни докаже, че такава нужда съществува. Нѣма. Непълнота да има въ законодателството, та г. министърътъ да иска да уреди ново, такова нѣщо нѣма, защото всичкитѣ му законоположения сѣ насочени да измѣнятъ старитѣ. Да не съществува никакво законодателство, та да създаваме ново, разбирамъ; ще ни кажатъ това мотивитѣ. Такова нѣщо, г. г. народни прѣдставители, тоже нѣма. Да ни даде ново законодателство, което трѣбва да унищожи старото, защото старото е порочно, то създава такава несправедливостъ въ срѣдата на българския народъ, че не може да се търпи, и такава законодателство трѣбва да се измѣни — разбирамъ. Но, г. г. народни прѣдставители, уважаемиятъ г. министъръ на народната просвѣта не ви е показвалъ нито едно отъ тия съображения, които излагамъ тукъ прѣдъ васъ. Каква нужда има, тогава, да се реформира законодателството? Азъ ще чакамъ да чуя отъ него — безспорно, г. министърътъ ще ни каже най-подиръ — за да мога, поне за себе си, да разбера цѣлѣта на неговата сегашна дѣятелность.

Министъръ И. Пѣевъ: Въ общи думи тя е казана.

Н. Мушановъ: А, ако нѣма такава нужда, ако министърътъ днесъ иде въ противорѣчие съ единъ министъръ, който довчера управляваше, изходящъ отъ вашата срѣда, има само една причина на сегашното законодателство: то е удовлетворението на една лична амбиция, за да се каже, да г. Пѣевъ, който много пжти е говорилъ по просвѣтнитѣ въпроси на нашата страна, като е станалъ министъръ на България, може да реформира. И защо въ такива изключителни врѣмена? Защото г. Пѣевъ не знае, да ли ще има възможность въ нормални врѣмена да може да законодателствува.

М. Гайдовъ: Даже и туй да е, даже и амбиция да е, стига да е справедлива и полезна за отечеството.

Н. Мушановъ: Но ние имаме парламентаренъ режимъ, г-да, тъкмо за това, за да могатъ винаги амбициознитѣ натури да се прѣкланятъ прѣдъ авторитетната воля на парламента. И днесъ, като ще влѣза въ разбирателство на петтъ члена, които ни прѣдставя г. Пѣевъ, ще искамъ, уважаеми г-да, да ви убѣдя, че всичко, което г. Пѣевъ ни прѣдставя, е лошо, та като отхвърлите законопроекта, да му докажете, първо, че той се намира въ парламентъ, и второ, да спасите самия шего, защото не трѣбва да се зачерня бѣдѣщата му министерска дѣятелность.

По чл. 1, г. г. народни прѣдставители! Съ чл. 1 г. Пѣевъ иска учрѣдяването на единъ новъ институтъ — областенъ съвѣтъ, като България се раздѣля на шестъ училищни губернии. Кое е накарало г. Пѣева да иска тая нова реформа въ учебното дѣло? Г. Пѣевъ въ туй отношение ми подшупва сега, че е казано въ самитѣ мотиви на законопроекта, тѣзи мотиви сѣ два: първо, той иска да даде широка децентрализация въ управлението на училищата, и второ, по-прѣко участие на прѣдставителитѣ на народа въ това учрѣждение. Създава се учрѣждение, слѣдователно, което цѣли децентрализирание на учебното дѣло и вмѣкване въ управлението на училищата на народенъ елементъ — принципи, г. г. народни прѣдставители, които винаги съмъ защищавалъ, които сѣ легнали въ основитѣ на учрѣжденията, уредени въ сегашния законъ за народното просвѣщение. Тѣй щото, отъ принципиално гледище азъ

тукъ съ г. Пѣева нѣма да имамъ споръ. Азъ съмъ поддържалъ винаги, че нашитѣ училища, нашата школа ще се развива, ще крѣпне най-добрѣ, когато бѣде управлявана отъ автономни общини. Това е традицията на нашата народна школа. Настоящото трѣбва да върви съобразно съ традицията, въ нея виждамъ и бѣдѣето. Но когато се приказватъ само думи, а се законодателствува въ посока тъкмо противна, трѣбва да дойдемъ до заключение, или че г. министърътъ не разбира терминитѣ, които се употребяватъ — децентрализация и народенъ елементъ — или защото знае г. Пѣева и способноститѣ му, че разбира много добрѣ, тогава той иска да ни заблуждава и да ни заблуждава много грубо.

Отъ кои лица се състои този областенъ училищенъ съвѣтъ? Той се състои отъ единъ директоръ, който ще се вземе отъ срѣдата на бившитѣ министри на народното просвѣщение, на главнитѣ секретари при министерството, началницитѣ на отдѣления, директоритѣ на срѣднитѣ учебни заведения. Кѣмъ тоя директоръ ще има единъ съвѣтъ, който се съставя отъ петъ души: ще имате, първо, митрополитъ, второ, окръженъ управителъ, трето, прѣдставителъ отъ срѣднитѣ училища назначенъ, окръженъ училищенъ инспекторъ и прѣдседателъ на училищното настоятелство. Създаденъ тѣй, тоя институтъ на децентрализация ли е, г-да, или е институтъ за централизация? Азъ не знаа, имахъ по-рано едно мнѣние, ще ви го кажа и сега. Изглежда, че учителитѣ ще трѣбва да патятъ най-много отъ своитѣ колеги, когато ставатъ министри. Защото, да дойде единъ адвокатъ като мене, който е управлявалъ Министерството на народното просвѣщение, или други нѣкой, да каже „децентрализация въ учебното дѣло“ съ единъ членъ съ такова съдържание, което ви се прѣдставя сега, ще ни кажатъ, че сме голѣми некадѣрници, защото не знаемъ какво правимъ и не разбираме никакъ отъ просвѣта.

П. Петрановъ: Като не познаваме материята, ржководятъ ни началницитѣ.

Н. Мушановъ: Но да дойде единъ министъръ на просвѣтата, излъзълъ изъ учителската срѣда, и да ви говори за децентрализация, когато създава единъ институтъ отъ шестима души, всичкитѣ назначени отъ министра, това значи на министритѣ, които сж отъ учителската срѣда, да липсватъ най-елментарнитѣ правни понятия. Децентрализация се само тогава, когато атрибуциитѣ на централната властъ се отдаватъ на отдѣлни учрѣждения върху избирателна база, т. е. изборни учрѣждения. Колѣмъ пѣти централната властъ, за удобство на управлението, разчленява една държавна функция, като дава нови атрибуции на назначени чиновници, нѣма децентрализация въ управлението, а има собствено разчленение въ управлението на единъ централизаторски институтъ. Г. Пѣевъ, когато ни доказва, че децентрализира управлението, трѣбваше да знае, че понятието децентрализация не отговаря на неговото учрѣждение, което създава; напротивъ, той иска за удобството на централната властъ, за удобството въ управлението, да създаде нови институти, които сж въ сжщностъ централизаторски, защото държатъ създаването си отъ централната властъ, безъ да фигурира въ него изборенъ елементъ, безъ народътъ да избира нѣкои хора и тѣ да бждатъ въ зависимостъ отъ него. Тѣй щото г. министърътъ може да е много добросъвестенъ, като е смѣталъ, че децентрализира, но отъ правно гледище, ще трѣбва да му кажемъ, че той е много злѣ събркалъ и че трѣбва, напротивъ, да се каже, че той пакъ централизира. Той по-централизира управлението на училищата, отколкото ги е централизиравъ законътъ, който той сега иска да измѣни:

митрополитътъ въ областния съвѣтъ е едно лице, което никакъ не се избира отъ народа; окръжниятъ управителъ е единъ назначенъ чиновникъ; директорътъ е назначенъ отъ Министерството на просвѣщението; окръжниятъ училищенъ инспекторъ е назначенъ пакъ отъ него, само прѣдседателътъ на училищното настоятелство е лице, което е избрано отъ народа. Но можете ли, г. г. народни прѣдставители, да дадете на това учрѣждение името „децентрализация“, защото въ него участвува единъ изборенъ членъ отъ народа? Не. Ето, г-да, първата грѣшка, която прави г. Пѣевъ, като ми казва, че той децентрализира учебното дѣло.

Още по-криво е второто му мнѣние, че той създава това учрѣждение, за да направи по-прѣко участието на прѣдставителитѣ на народа. Ама имало ли е по-голѣма ирония, по-голѣма смѣлостъ нѣкога въ парламентъ да се надсмиватъ надъ незнанието на народнитѣ прѣдставители? Какъ може единъ министъръ, който зачита себе си — азъ знаа, че г. Пѣевъ е отъ хората, които зачитатъ себе си — да внесе въ Народното събрание законопроектъ и да ви казва, че той иска прѣко участие на народа въ училищата, като ви дава областенъ съвѣтъ, кждѣто нѣма нито единъ прѣдставителъ на народа? Може ли, г. г. народни прѣдставители, това да се прави?

Министъръ И. Пѣевъ: Зависи отъ разбирането.

Н. Мушановъ: Ама именно, отъ разбирането. Азъ Ви казвамъ, че не сте разбирали, . . .

Министъръ И. Пѣевъ: Може.

Н. Мушановъ: . . . защото между петѣтъ души, членове на тоя съвѣтъ, които сж назначени чиновници, има само единъ — прѣдседателътъ на училищното настоятелство — който е избранъ отъ народа, и че това не може да се тълкува иначе. То е толкова елементарно, че нѣма нужда отъ споръ. Тия сж, слѣдователно, двата основни принципи, които г. министърътъ вкарва въ основата на новия институтъ, за да ви го прѣдстави децентрализаторски и като единъ институтъ народенъ. Нито едното е истина, нито другото е истина.

Министъръ И. Пѣевъ: Ще видимъ.

Н. Мушановъ: Нѣма какво да виждаме, азъ виждамъ като бѣлъ день.

Министъръ И. Пѣевъ: А азъ виждамъ друго.

Н. Мушановъ: Вие, ако виждате, виждате много мрачно и ще трѣбва, безспорно, да се освѣтлите. А какви сж неудобствата и опасенията отъ такова учрѣждение? Много сж по-прави, г. г. народни прѣдставители, ония, които ще си поддържатъ прѣмо централизация, което значи управление на учебното дѣло отъ министра, отъ централната властъ, защото въ него има логика — поне имате отговорно лице за всѣко лошо управление на училищата въ страната. Вие имате министъръ, който е отговоренъ прѣдъ васъ въ парламента и прѣдъ народа за всѣка една грѣшка, която става въ учебното дѣло. Има принципъ, слѣдователно, на централизация, но не се загубва отговорността на лицето, което управлява. А съ създаването на тоя институтъ, вие нѣмате вече отговорни хора. Въ избирателното учрѣждение имате пакъ отговорностъ, ако не прѣдъ парламента, имате я прѣко прѣдъ избирателитѣ, които контролиратъ дѣятелността на единъ такъвъ институтъ, който има въ основата си принципи на изборности, а въ тоя, който нито е избирателенъ институтъ, нито е

институтът под отговорността на министъра — защото по-нататък, когато дойде до други членъ, ще видите, че тя не е опрѣдѣлена добръ — кой ще е отговоренъ? Нѣма да имате отговоренъ прѣдъ народа никого отъ господата, защото, прѣди всичко, назначението си не държатъ отъ него, нѣма да имате отговорността на министъра прѣдъ васъ, защото той, съ назначенитѣ хора, поставени въ провинцията на шестъ мѣста въ България, които самостоятелно ще назначаватъ и ще наказватъ, ще идва прѣдъ васъ да ви казва: „Какво да правя, избрахме почтени хора, митрополитъ, окръженъ управителъ, тѣ рѣшаватъ, тѣ назначаватъ“, и по такъвъ начинъ нѣма да има никаква отговорност. А дѣто липсва отговорност въ създадено учрѣждение, тамъ, г-да, има само изворъ на анархия и на беззаконие. Азъ бихъ желалъ, всичкитѣ институти въ страната, били въ основата си централизаторски или децентрализаторски, да не изгубватъ изъ прѣдъ видъ отговорността, която всички, които дѣйствуватъ, трѣбва да носятъ прѣдъ народа или прѣдъ Народното събрание, а не да се създаватъ такива кекави институти, безъ да знаемъ произхода имъ, безъ да знаемъ прѣдъ кого е отговорността имъ.

Има втори единъ въпросъ, г. г. народни прѣдставители. Азъ бихъ желалъ, г. министърътъ да си вземе бѣлѣжка и да ми отговори, това учрѣждение какви атрибуции има, защото, прѣди да знаемъ какви му сѣ атрибуциитѣ, ние не знаемъ собствено за каква цѣль се създава. Ще намѣрите по-нататкъ въ чл. 4, че този областенъ свѣтъ ще се занимава съ назначаването на основнитѣ учители и ще прѣдставлява на министерството назначаването на гимназиялнитѣ, и второ, ще служи като инстанция за назначаване на прогимназиялнитѣ учители, като втора инстанция по апелъ за сѣдене на основнитѣ учители, и като първа инстанция за сѣдене на гимназиялнитѣ учители. Какви сѣ отношенията помежду това учрѣждение и министерството? Сж ли тѣ отношения на контролъ, или сж отношения на иерархия? Ако ли сж отношения на иерархия, тъй както азъ виждамъ, че законопроектътъ цѣли да разчлени управлението на Министерството на просвѣтата за удобство, тогава министърътъ може да реформира всѣко едно рѣшение на това учрѣждение. Ако ли то ще бѣде нѣкакво автономно учрѣждение съ право на контролъ отъ министерството, тогава въпросътъ ще се измѣни съвършено, защото министърътъ ще има право само на контролъ да не одобри едно рѣшение, но нѣма право нито да го реформира, нито на мѣстото на старото рѣшение да има правото да вземе той свое, ново. Ами че, когато се създава такава учрѣждение, може ли, г. г. народни прѣдставители, сериозно да се иска неговото узаконяване, безъ да сж уговорени всичкитѣ тия въпроси, които собствено даватъ сжщината на това учрѣждение, което се създава? Виждате какви голѣми грѣшки, какви голѣми неразбории съдържа чл. 1, за да бѣда азъ само утѣпенъ отъ едно, че мислитѣ, които нахвърлихъ прѣдъ васъ, ще прѣдизвикатъ г. министъра на народната просвѣта да се обясни по всички тия въпроси, които му повдигамъ.

Толкозъ по въпроса за новосъздаденото учрѣждение.

Чл. 2, г. г. народни прѣдставители! Чл. 2 засѣга изрично разпоредбата на чл. 49 отъ стария законъ, който гласи, че прогимназиялното образование въ страната е безплатно. Защо г. министърътъ на народното просвѣщение измѣня тоя членъ? Какви цѣли гони съ това? Цѣльта на г. министъра на просвѣтата е една: той иска да създаде мажнотии на българския народъ при сдобиването му съ по-високо образование. И въ това отношение г. министърътъ е послѣдователенъ на една политика, която отъ дълги

години се проповѣдва въ нашата страна, на една политика на мракобѣсно и на реакционерство.

Н. Апостоловъ: Купешки приказки.

Н. Мушановъ: Г. министърътъ въ туй отношение не може да има нито моето съгласие, а съгласието на оня бившъ министъръ, който ме прѣкъсна, защото той сжщо бѣше проводникъ на такава политика въ страната. Азъ разбирамъ училищни такси и ако ли сериозно г. министърътъ на просвѣтата желаете да ги въвежда, той трѣбвало да захване, да започне въвеждането на училищнитѣ такси въ училищата, които даватъ сравнително по-висше образование, тамъ кѣдѣто народътъ въ по-малкъ процентъ може да достигне. Но тамъ, кѣдѣто народътъ трѣбва да достигне непрѣмѣнно образование, тамъ, кѣдѣто собствено правителството има задължение да даде на народа си пълно основно образование, както основниятъ ни законъ, конституцията, повелява, създаването на такъвъ за учение въ тѣзи именно училища е най-ясниятъ признакъ за гледището, което то има въ полза или въ врѣда на просвѣтата на народа си. И за голѣмо нещастие, г. Пѣевъ, когато азъ досега не съмъ подозиралъ, да си кажа правото, въ това отношение, че той не желаете по-голѣма просвѣта на българския народъ, доколкото тя може да се даде въ основното образование, сега виждамъ, че съ законоположението на чл. 2 иска да го стѣсни. Това е една грѣпка, г. г. народни прѣдставители, това е една реакционна мѣрка.

Законътъ за народното просвѣщение, както той сега функционира, разбира прогимназията като висшъ курсъ на първоначалното училище. Тенденцията на стария законъ за народната просвѣта е да направи първоначалното учение задължително до 14 години, т. е. да направи първоначалното училище задължително 7 години, както е въ чужбина на много мѣста задължително първоначалното, основното образование. И когато ние прѣдъ видъ срѣдствата, съ които разполагаме и срѣдата, въ която живѣемъ, нѣмахме възможностъ да направимъ основното образование задължително навредъ 7 години, направихме тъй, че типътъ на прогимназията да се създаде въ повечето отъ голѣмитѣ села, та постепенно-постепенно, съ развитието на народа ни, съ развитието на богатствата му, да можемъ да достигнемъ нѣкога до положението да подкрѣпимъ задължителното учение отъ 7 години. Туй е тенденцията на сегашния законъ за народната просвѣта, и г. министъръ Пѣевъ я знае. Шомъ иска да нанесе ударъ на прогимназиялното учение, г. Пѣевъ иска съ това да прѣкъсне пътя къмъ всѣкакво по-широко образование, главно на селскитѣ маси. Азъ не съмъ го крилъ никога, нито когато говорихъ по закона за народната просвѣта, който създадохъ, нито сега ще скрия, че ако има нѣщо, на което съмъ най-много държалъ, то е да се даде широка просвѣта на нашитѣ селски маси, по двѣ причини: първо, защото съмъ смѣталъ, че умственото повишение на нашия народъ ще се отзове благоприятно въ икономично и културно развитие на народа, и второ, по чисто политически причини, защото съмъ смѣталъ, че въ една държава като нашата, съ парламентаренъ ужъ режимъ, всички демократични учрѣждения ще иматъ само тогава стойностъ, когато имаме единъ народъ по-годеиъ умствено и морално, за да има сила да ги защитава. При тѣзи опити, които всѣкъдневно виждаме да се правятъ за закрѣпване на парламентаризма, когато виждаме, че парламентаризмътъ е една фикция, смѣтамъ, че който иска да работи за бѣдѣщето на парламентарния режимъ въ България, трѣбва най-напрѣдъ да работи за засилване въ умствено и морално отношение на народнитѣ маси.

Министъръ И. Пъевъ: Напълно съмъ съгласенъ.

Н. Мушановъ: Напълно сте съгласни? Много ми е приятно. Ако сте напълно съгласни, азъ не зная, защо искате да унищожите стария законъ въ една отъ най-добрите му наредби. Азъ зная каква е цѣльта на г. Пъева и азъ ще му я кажа, но тъкмо смѣтамъ, че формулата, която е намѣрилъ е най-неподходяща. Има единъ въпросъ, г. г. народни прѣдставители, който е повдигнатъ откогато законътъ е гласуванъ, за който въпросъ говорихъ и на г. Бобчева, да го уреди, защото законътъ го прѣдвижда. Той е слѣдниятъ и е много интересенъ за всички васъ, които идете повече отъ околнски центрове, кждѣто има прогимназии. Положението е слѣдното: въ повечето околнски центрове и села има прогимназии, обаче ученицитѣ не сж само отъ селата, или градоветѣ, дѣто сж прогимназитѣ, но идатъ често дѣца и отъ съседнитѣ села и колиби. Има общо оплакване отъ страна на всички центрове, дѣто има прогимназии: „Защо ние, гражданитѣ на една община, дѣто има прогимназия, сме длъжни да понасяме разходите на тази прогимназия, когато въ нея идатъ много дѣца отъ съседнитѣ села и колиби?“ Защо е тая несправедливостъ? Азъ съмъ го чувствувалъ и го зная, защото съмъ отъ единъ градецъ, Дръново, и най-напрѣдъ, когато създадохъ този законъ, имахъ упрека на монитѣ избиратели отъ Дръново, които ми казаха: „Ние издържаме прогимназията за нашитѣ дѣца, а имаме 42 дѣца отъ селата и колибитѣ въ прогимназията, които идатъ да се учатъ безплатно.“ Може ли да се намѣри нѣкой начинъ, който да запази принципа на безплатността на прогимназияното учение и въ сжщото врѣме да избѣгне тази несправедливостъ? Законътъ го прѣдвижда, г. г. народни прѣдставители! Но е забравилъ г. Пъевъ и азъ ще му го спомня, защото е единъ отъ аргументитѣ, които иматъ значение, че законътъ задължава окръжнитѣ съвѣти да плащатъ по 300 франка на прогимназияленъ учителъ, това участие на окръга въ заплатата на прогимназияния учителъ имаше собствено цѣль. Защо окръгътъ ще издържа прогимназияния учителъ на София напр., или на Дръново, или на Копривница? Защото се приемаше, че много пати дѣца отъ съседнитѣ села, които не сж отъ града, дѣто има прогимназия, ще посѣпаватъ училището тамъ. Именно окръгътъ — защото ще вземемъ окръга като единица, която пази интереситѣ въ това отношение — плаща известна частъ отъ заплатата на учителя. Така щото, едно малко възнаграждение отъ 300 франка на учителъ е платено отъ страна на окръга, за да могатъ дѣцата отъ съседнитѣ села да отидатъ въ прогимназия.

П. Петрановъ: На врѣмето това законоположение не го мотивирахте така.

Н. Мушановъ: Четете закона, за да видите, че е мотивирано така.

П. Петрановъ: „За издръжката на прогимназитѣ“ — не сте го мотивирали така.

Н. Мушановъ: Ще трѣбва да Ви карамъ да се върнете въ първо отдѣление.

П. Петрановъ: Не ме карайте да отивамъ въ Италия, кждѣто ходихте, когато командировахте нѣкой си тамъ. Въ първо отдѣление ще ме пращатѣ!

Н. Мушановъ: Асж е нещастенъ човѣкъ да има да се разправя съ такива гарги като Васъ.

П. Петрановъ: Азъ съмъ гарга! А Вие, вчерашенъ министъръ, онзи денъ прокуроръ въ Варна, на

кого то подвизитѣ не сж забравени. Нещастно бѣше това Министерство на просвѣтата, което Вие имахте, защото разбирате отъ педагогика толкозъ, колкото овчаръ отъ писателство.

Н. Мушановъ: Подвизитѣ ми като прокуроръ въ Варна, и то съ партията, отъ която Вие изхождате, сж свѣтла страница отъ моя животъ.

П. Петрановъ: Цѣло съчинение има зарадъ нея.

Н. Мушановъ: Трѣбва да го спомняте. Жалко, че не сте го чели.

П. Петрановъ: Трѣбва да си спомните съ срамъ, че сте били прокуроръ въ Варна.

Н. Мушановъ: Парламентаренъ режимъ! Ето го на!

П. Петрановъ: Парламентаренъ режимъ, да! Васъ не Ви е срамъ да обиждате хората!

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Г. Петрановъ! Права Ви бѣлъжка; уважавайте парламента.

П. Петрановъ: Прѣди всичко, г. прѣдседателю, направете нему бѣлъжка да не обижда.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Пъевъ иска, слѣдователно, да поправи една несправедливостъ. Азъ трѣбва да му посоча, че тая несправедливостъ е поправена въ закона, кждѣто е казано въ члена, който се чете вчера отъ г. Чилингирова — азъ нѣма да го прочета прѣдъ васъ — че, когато нѣкои съседни общини искатъ да иматъ прогимназия, окръжниятъ училищенъ съвѣтъ ще имъ разрѣши, като опрѣдѣли съотвѣтно всѣка една община съ какъвъ процентъ трѣбва да участвува въ общата издръжка на прогимназията. Както виждате, имало се е прѣдъ видъ и тогазъ по кой начинъ трѣбва да се уреди общата издръжка на онѣзи прогимназии, въ които има ученици отъ много села. Окръжнитѣ училищни съвѣти сж направили нѣкждѣ това, нѣкждѣ не сж. Азъ казахъ това на г. Бобчева, министерството сжщо го знае и бѣха се взели мѣрки на врѣмето да се нареди, щото окръжнитѣ училищни съвѣти да задължатъ всички съседни общини, които изпращатъ дѣца въ нѣкоя отъ общинитѣ, дѣто има прогимназия, да участвуватъ и тѣ, пропорционално съ дѣцата, които изпращатъ, въ бюджета на централната община. И това трѣбва да стане. Какво има тутъ разумно, г. г. народни прѣдставители? То е, че тогава колективността, селото ще участвува въ издържането на училището, а никое отдѣлно лице, или ученикъ, нѣма да плаща такса — което е по-право. Напр. общината на село Х ще участвува съ 100 франка въ бюджета на село У, дѣто е прогимназията; друга съседна община ще участвува съ 150 франка; трета — съ 40 франка — и ще се събере бюджетъ за издръжка на прогимназията. Но никой ученикъ лично нѣма да плаща такса, и по такъвъ начинъ бѣднитѣ ученикъ отъ селото се гарантира да може да отиде отъ своето село да слѣдва въ прогимназията въ другото село. Сега, какво съдържа тоя членъ, за който ви говоря? Не само че се опрѣдѣля ученикътъ да плаща такса, ами това се урежда по такъвъ лошъ начинъ, че се дава много голѣмъ просторъ за партизанствуване въ една община. Вие не опрѣдѣляте минимумъ или максимумъ по законодателенъ редъ, за да знаете каква е таксата за прогимназитѣ. Ама ще се намѣри нѣкоя община, която да гласува такса 30 франка и съ туй ще направите прогимназияното учение по-сжкло, отколкото учението въ гимназитѣ, защото

таксата въ гимназиите е 20 франка. Може ли това да се търпи, има ли разумъ въ такова законодателство? Не, г. г. народни представители, нѣма. Ето защо, вмѣсто да внасяте такова законоположение, за което г. Пѣевъ вчера се зарадва, като че ли е въвелъ принципа на прогресивността въ училищната такса — нѣщо много погрѣшно — вмѣсто да отворите вратата на такива голѣми произволи, отъ които, както ние, и други, и трети могат да страдатъ, най-хубаво е този членъ да се изостави съвършено настрана, като се въведе въ практика, тъй да се изразя, старата наредба на закона, за да могатъ съседнитѣ общини, които ще изпращатъ дѣцата си, да участвуватъ съ нѣкакъвъ процентъ въ издръжката на прогимназията и съ това ще се постигне, първо, че нѣма да дадемъ видъ, че гоимѣ прогимназиялното учение, второ, ще се избѣгне несправедливостта, партизанството — дѣца, при еднакво състояние, да плащатъ различно; единъ обѣденъ да плаща много повече, а единъ богатъ да плаща по-малко. Ако искате да учрѣдите прогресивността като принципъ въ таксата, тогава трѣбва да имате специални комисии, които ще трѣбва най-напрѣдъ да опрѣдѣлятъ имотното състояние на родителитѣ, ще трѣбва собствено да опрѣдѣлятъ облагателната база, по която ще налагате данѣта, по принципа на прогресивността — нѣщо, което нѣма да стане за училищната такса.

Тия сж съображенията, да се обявя противъ чл. 2 и да отида до крайностъ, за да смѣтамъ, че тъй, както е редактиранъ членътъ, цѣльта е да се унищожи, да се поврѣди по-право на прогимназиялното учение — една голѣма грѣшка. Въ битността ми министъръ на просвѣтата бѣхъ се възхитилъ отъ голѣмата любознателностъ на българина и отъ голѣмото желание да иска откриването постоянно прогимназии. Знаете колко упреци сж ни правени и отъ васъ и отъ валпата срѣда, че ги развихъ много, че имаше учителски персоналъ още неподготвенъ за тѣхъ — което не е лъжа; но азъ се стремѣхъ да дамъ по-голѣма просвѣта на селското население и сполучихъ въ туй. И именно това е, на което се удивляватъ всички съседни страни, които сж изучили закона и се стремятъ въ своето първоначално учение да достигнатъ насъ, но не могатъ да го направятъ. И нѣма защо такава цѣлностъ, която имаме, да я унищожимъ тъй бързо и тъй леко.

Министъръ И. Пѣевъ: Никой не желае това.

Н. Мушановъ: Толкова по-добрѣ, г. министре!

Сега за чл. 3, г. г. народни представители. Ако има лошо законодателство, ако има законодателство, което ще предизвика голѣма буря — това ви го каза вчера и г. Чилингировъ, той е по-близъкъ до учителскитѣ срѣди, но и азъ, който не малко съмъ страдалъ съ управлението на училищата и учителитѣ, мога да ви потвърдя — то е разпоредбата на чл. 3. Тя ще ви направи такива неприятности, че не зная какъ ще се справите съ тѣхъ. Това е въпросътъ, който докосва учителскитѣ заплати. Азъ увеличихъ учителскитѣ заплати и народното представителство, на което представихъ закона, както и кабинетътъ, въ който участвахъ, прие това тежко брѣме на нашия държавенъ бюджетъ. Приехме го съзнателно, защото нѣмаше нищо по-несправедливо, отколкото бѣше заплатата на учителя въ България. Ние намѣрихме такова справно и скръбно положение, че учителъ съ срѣдно образование, стоещъ години като учителъ, получава по-малка заплата, отколкото получаватъ разсилнитѣ въ Министерството на народното просвѣщение. Разсилнитѣ въ Министерството на народното просвѣщение получаватъ 85 л. мѣсечно, иматъ си и по-

мѣщение, иматъ си и форма. Учителитѣ, даже сега, когато свърши по нашия законъ — виждате какви голѣми заплати сж били — получава сжщата заплата, той получава 1.200 л. годишна заплата.

Н. Апостоловъ: Юриститѣ не получаватъ нищо отначало.

Н. Мушановъ: Докато не сж държали изпитъ, шесть мѣсеца, година, не получаватъ и започватъ да имъ даватъ по 200 франка като допълнителни сѣдни. То е чудно, г. Апостоловъ! Та Вие още поддържате, че заплатата е голѣма.

П. Петрановъ: Никой не поддържа, че заплатата е голѣма. Всички сме желали материалното подобрене на учителя, но ще се намѣрятъ и такива като васъ да прѣхвърлятъ заплатитѣ на постояннитѣ комисии.

Н. Мушановъ: Моето мнѣние, както и мнѣнието на кабинета, отъ който изхождахъ, и партията, която ни поддържа едногласно, бѣше, че заплатата на учителя трѣбва да се подобри, и подобрихме я, като дадохме 2 милиона лева годишно.

П. Петрановъ: На постояннитѣ комисии колко хвърлихте?

Н. Мушановъ: Вѣрно е. Хвърлихме на постояннитѣ комисии 560.000 л., хвърлихме и на общинитѣ, защото, ако не бѣха хвърлени на тия двѣ децентрализирани автономни учрѣждения, не можехме тогава да се справимъ съ държавния бюджетъ. Тенденцията ми, върху която сме съгласни съ г. министра — както казахъ и напредъ — е, че издръжането на нашитѣ училища да става само отъ общинитѣ: автономно училище въ автономна община. Но това е въпросъ на принципъ, а въпросъ на политика е да може всѣки денъ да цѣнимъ условията въ които живѣемъ, за да можемъ да примиримъ въпроса на децентрализацията и автономността съ въпроситѣ за държавнитѣ разходи. Безъ туй нѣма политика. И тъй, много малко хора имаше тогава, и за честъ да кажа и на оппозицията, въ нашето Народно събрание тогава нѣмаше хора, които да се повдигнатъ противъ увеличението на заплатата на учителитѣ, защото това бѣше въпросъ назрѣлъ, належащъ и защото трѣбваше, въпрѣки голѣмата оппозиция на министра на финанситѣ въ наше врѣме, да се прѣклонимъ прѣдъ необходимостта и дадемъ тия заплати. Учителството не бѣше доволно и тогава, и вие знаете, колко то смѣташе, че заплатитѣ сж малки и искаше по-голѣми. Ние намѣрихме, че по-голѣми отъ тѣхъ не можемъ да дадемъ, и азъ имамъ смѣлостта да кажа, че ще се намѣрятъ хора, които ще имъ взематъ и отъ тая заплата, но нѣма да се намѣрятъ такива, които да имъ дадатъ повече.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. Г. Згуревъ)

Какво става сега? За да уясня тоя въпросъ, трѣбва да ви кажа какви сж разпоредженията на сегашния законъ за народната просвѣта. Споредъ чл. 69 отъ закона за народната просвѣта, заплата на учителя-кандидатъ въ първоначалнитѣ училища е 1.020 л. Следъ като държи държавния си изпитъ и се назнача за основенъ учителъ, той ще получава 1.440 л. — 120 л. мѣсечно, и всѣки послѣдующи прослужени 5 години той ще получава допълнително повишение по 240 л., тъй што въ четвъртата степенъ той ще има заплата 1.680 франка. Положението на учителитѣ въ прогимназиитѣ е слѣдующето. Прогимназиялнитѣ учителъ получава 1.920 л., когато си е издържалъ държавния изпитъ и, значи, е редовенъ учителъ и всѣки петъ години

ще получава увеличение по 300 л. годишно; значи, тогава ще получава 2.220 л.

Положението на гимназиялните учители пъкъ е слѣдующето. Гимназиялният учител получава 3.000 л., слѣдъ като си е издържалъ държавния изпитъ и всѣки петъ години ще получи увеличение по 480 л. Какво прави г. министърътъ съ новото си законоположение? Той казва: въ първите двѣ степени, значи, въ петата и четвъртата степенъ, учителитѣ ще достигнатъ по силата на изслуженото врѣме, на изминалитѣ се само години — слѣдъ 10 години откажъ съ редовни учители — да получаватъ слѣдующата заплата: основниятъ — 1.680 л., прогимназиялниятъ — 2.220 л. и гимназиялниятъ — 3.480 л. Оттамъ-нататъкъ заплата на учителя спира, не прогресира. По законоположението, което г. министърътъ ни прѣдставя, учителътъ се смѣта негоденъ вече за повишението, което законътъ му даваше само по силата на изслуженитѣ години и това законоположение казва, че за да се повиши учителътъ въ една степенъ, той трѣбва непремѣнно да отговаря и на слѣдующитѣ условия, на слѣдующия цензъ: първо, резултатитѣ отъ ревизиитѣ, които му сж направени, да сж добри; второ, трѣбва да е държалъ реферати въ педагогическитѣ конференции, и трето, за повишението му се взематъ въ съображение и неговата извънучителска дѣйностъ, и неговитѣ печатни трудове. Значи, само учителитѣ, които ще получатъ добра атестация по дѣйността си и отговарятъ на условията въ тѣзи четири пункта ще получатъ вече повишение по закона.

И. Миневъ: Значи, ще работи.

Н. Мушановъ: А всички ония, които не получатъ тази атестация, замръзватъ на старото си положение.

Министъръ И. Пѣевъ: Не се искатъ четиритѣ условия едновременно.

Н. Мушановъ: Значи не и четиритѣ условия.

Министъръ И. Пѣевъ: Разбира се.

Н. Мушановъ: Но иска се едно отъ четиритѣ условия. Значи, принципътъ е сѣ сжиятъ: учителътъ трѣбва да има атестация за една отъ дѣятелноститѣ, прѣдвидени въ тѣзи четири пункта, за да може да получи повишение. Нѣма ли тази атестация, той замръзва на сжщото положение. Каква е разликата между стария законъ и сегашния? Стариятъ законъ казва: съ издържането на държавния изпитъ учителътъ се е смѣтналъ за годенъ да бѣде учителъ, защото умствениятъ цензъ, който държавата изисква отъ учителя, е да покаже добъръ успѣхъ прѣдъ държавния изпитъ; оттамъ-нататъкъ вече заплата му ще слѣдва по презумцията, че той е годенъ да бѣде повишаванъ — като е издържалъ държавния си изпитъ — до петитѣ степени, ако е живъ да ги изслужи.

Виждате каква е разликата между стария и новия законъ. Г. Пѣевъ и г. Теодоровъ онзи день казваха: какво лошо има въ тоя законъ, който казва, че ще се наградятъ само прилежитѣ учители?

Умишлено извъртате, г. министре? — Прилежни и годни сж всички учители, защото сж издържали държавния си изпитъ — ценза изискванъ отъ държавата и всичкитѣ сж вече чиновници, минали прѣзъ митарствата, които даватъ умъ и способностъ. Защо Вие искате да приемемъ ние, че всички учители до 10 години сж годни — а оттамъ-нататъкъ сж негодни, та трѣбва да ги направлятъ годни ревизиитѣ, както ги посочватъ — а да не слѣдватъ стария

редъ, който е по-хубавъ — всички се смѣтатъ годни, а се смѣтатъ негодни ония, за които специалната комисиия, прѣдвидена въ закона, се произнесе. Има специаленъ контроленъ институтъ, който всѣка година ревизира, който съставя протоколи и когато той се произнесе, че единъ учител е неподготвенъ, тогава министерството има право да го прѣмѣсти, да му спре степенуването за една година и да го уволни. Това е нормалното, това е правото.

Вие вземате изключението за принципъ, когато ние вземаме правилото за принципъ. Повече отъ това не можемъ да се обяснимъ. Какъ да се обяснимъ? Вие искате да кажете, че слѣдъ втората степенъ учителътъ остава на мѣстото си и ще му дадемъ повишение въ трета степенъ, само ако отъ ревизиитѣ се атестира, че има тази дѣйностъ, която е опредѣлена въ закона. А ние казваме, че той е годенъ, защото е държалъ държавенъ изпитъ, но като се покаже негоденъ, ще му отнемете степенъта и ще спрете повишението. Но можете ли, г. г. народни прѣдставители, да убѣдите сега учителството, че не посѣгате на неговия залък и заплата? Та нема тѣзи врѣмена намѣрихте да посѣгате на залъка на учителя? Г. Чилингировъ бѣше правъ. Ние прѣкарваме такива лоши врѣмена, държавата ни ще прѣкара, може-би, такива финансови затруднения, че въ бъдѣще може — ако дойде врѣме да се намалятъ заплатитѣ на чиновницитѣ — да се обсжжда принципиално въпросътъ, какво да се направи. Но не е ли пакъ това една тенденция да се закачи само тоя елементъ отъ чиновничеството — учителството — и то въ сегашнитѣ трудни врѣмена да му се каже: отъ заплата, която законитѣ ти гарантиратъ, ние пакъ намираме случай, въ туй мжтно врѣме, когато сте на бойнитѣ полета, когато всѣкидневно получавате писмата на вашитѣ семейства, че не могатъ да се прѣхранятъ, да ви намалятъ заплатитѣ?

П. Петрановъ: Това е демагогия.

Н. Мушановъ: Бѣхъ по работа въ Варна и Русчукъ, и ако г. Петрановъ не вѣрва, мога да му посоча случаи съ основни учители, които сж оставили семейства съ по 30 л. мѣсечно, които не могатъ да прѣживѣватъ съ тѣхъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Това е право.

Н. Мушановъ: Е, въ туй врѣме, когато учителитѣ сж отишли да се биятъ, когато сж въ таква тегостно положение, че не могатъ да издържатъ семейства си, трѣбва ли ние да влошаваме бѣдѣщето на тѣзи учители, та когато се върнатъ, да не заварятъ старата си заплата?

П. Петрановъ: На кого не е тегостно положението сега?

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Вие можете да приемете тѣзи разпоредби. Моя длъжностъ е, като човѣкъ, който защитавамъ единъ законъ, да ви покажа всички неправди, които се вършатъ съ него. Какъ ще убѣдите учителя, че той трѣбва да бѣде жертва на тази държава?

П. Петрановъ: Никаква жертва той не става. Отъ криви прѣдсидли, криви умозаключения си правите и мислите, че кой знае какво казвате.

Н. Мушановъ: Азъ ще бѣда щастливъ, ако чуя вашитѣ умозаключения отъ трибуната, за да мо убѣдите, г. Петрановъ, въ противното.

П. Петрановъ: Вие ме разбирате, ама се правите, че не ме разбирате.

Н. Мушановъ: Отъ дѣ се намѣрихте само Вие на срѣща ми! (Смѣхъ)

П. Петрановъ: Защото се обичаме.

Н. Мушановъ: Пакъ ще повтора, че съдбата на българското учителство е да страда винаги отъ своитѣ другари. И Вие, г. Петрановъ, сте били до вчера учителъ.

П. Петрановъ: То е страдало отъ случайнитѣ министри. Такъвъ сте били и Вие.

Н. Мушановъ: Вашата отѣнка ми прави комплиментъ.

П. Петрановъ: Защото едно дѣло Вие можете добръ да защитите, но малко разбирате отъ педагогика.

Я. Сакъзовъ: И Васъ искаме да чуемъ, г. Петрановъ.

П. Петрановъ: Ще чуемъ и Васъ, г. Сакъзовъ — „стария ратникъ“!

Я. Сакъзовъ: Всѣка минута прѣкъсвате, джанъмъ, не е добръ.

П. Петрановъ: Азъ съмъ Ви виждалъ често пати и Вие да се порещите и не съмъ Ви правилъ бѣлъжка.

Прѣдседателствуващъ Г. Згуревъ: Моля, недѣйте прѣкъсва оратора.

Н. Мушановъ: Г. Петрановъ, моля Ви се много приятелски, ако моитѣ възгледи сж толкова безосновни, та ви дразнятъ, нѣма ли да бжде по-добръ за спокойствието на Вашата съвѣсть да си излъжете.

П. Петрановъ: И Вие въ подобни случаи не сте излизали, а като г. Такова сте се червили и сте седѣли.

Н. Мушановъ: И тѣй, г. г. народни прѣдставители, въпрѣки вашитѣ шегѣ и насмѣшки, положението на българския учителъ нѣма да стане по-добро. И азъ бихъ молилъ г. Пѣва, който, може-би, нѣма тѣзи крайни възгледи да намалѣва учителскитѣ заплати, да се откаже отъ тоя начинъ на подбиране способнитѣ и достойни учители. Той е много пороченъ, защото той собствено прѣкъсва надеждата на учителя, че ще може да получи по-голяма заплата — защото е подъ удара на произвола на тази комисия, която ще цѣпи неговитѣ способности — когато е по-добръ, както казахъ, ревизията да доказва неспособността му, и като се докаже, че е неспособенъ, да може именно тогава да се спре неговото повишение, или да се иска даже уволнението му.

Г. г. народни прѣдставители! Не зная, да-ли ще има такова противорѣчие между васъ, колкото противорѣчие има между министритѣ, които се наследиха. Г. Бобчевъ повиши съ една шеста степенъ отъ 600 л. учителскитѣ заплати на гимназиянитѣ учители, като ги подраздѣли на шестъ степени, а г. Пѣвъ днесъ, три мѣсеца слѣдъ туй управление, иде пъкъ да спре повишението на учителитѣ. Можете ли да намѣрите тукъ ръководящъ принципъ на една училищна политика въ единъ кабинетъ?

Министъръ И. Пѣвъ: Важното е, че нѣма противорѣчие.

Н. Мушановъ: А има другъ единъ въпросъ, който г. Пѣвъ засѣга мълчишката, много скрито, който въпросъ е сериозенъ, и за който въпросъ азъ съмъ мислилъ още отъ създаването на закона и съмъ казвалъ, че ще дойде денъ, когато той ще трѣбва да се урегулира. Кой е този въпросъ. Въ втората алинея на този членъ е казано: (Чете) „Броятъ на учителитѣ отъ всѣки класъ се прѣдвизда ежегодно отъ бюджета“. Какво значи това? Г. Чилингировъ вчера спомена правилно, че отъ ревизиитѣ могатъ да се докажатъ много способни хора, които ще трѣбва да си получатъ горния класъ, но по бюджетни съображения, при съставянето на бюджета, министърътъ ще си опрѣдѣли количество каквото той смѣта, че е съвмѣстимо съ държавнитѣ разходи, които трѣбва да се правятъ по Министерството на просвѣтата. Напр., състави се бюджетътъ и министърътъ казва, че въ първи класъ ще има 100 души учители; въ втори класъ — 200 души; въ трети класъ — 300 души и т. н. Единъкъ опрѣдѣлена въ бюджета сума за повишение само на 100 души, вие можете да имате 250 души, които сж годни за повишение, но по липса на срѣдства въ бюджета тѣ нѣма да го получатъ. Сега, това справедливо ли е да се направи? Справедливо ли е по тоя начинъ само съ бюджета да се унищожава разпоредбата на закона? Не.

А има единъ въпросъ, който ще стане належащъ слѣдъ нѣколко години — защото ще поддържамъ и сега прѣдъ г. министра, че врѣмето за него не е дошло още. То е въпросътъ за щата на учителството, както изобщо за щата на чиновничеството. Както знаете, има една комисия, която работи години по закона за чиновничеството. Възможно е, щото единъ денъ да уредиме и този въпросъ. Какво значи щатъ за учителството? По закона за народното просвѣщение, до тазгодишния бюджетъ нѣмаше нито единъ учителъ въ първа степенъ. Отъ 1913 г., по силата на закона, започва вече врѣмето учителитѣ да бждатъ и въ първа степенъ. И въ сегашния бюджетъ за 1913 г. — това е и разпоредбата на закона асж — ще имаме основни учители въ първа степенъ, а ще имаме протимназиялни и гимназиялни такива. Какво ще бжде количеството на тия учители въ първа степенъ? Азъ ходихъ въ Министерството на просвѣтата да се справя, колко учители отъ основнитѣ ще имаме въ първа степенъ. Тѣ нѣма да бждатъ повече отъ 150 души. Отъ гимназиялитѣ — нѣма да има повече отъ 60—70 души — толкова, приблизително. Г. министърътъ има по-точни цифри и ще ми ги каже. Има ли нужда да се спира разпоредбата на закона, когато въ първа степенъ ще имате само 150 основни и 70 гимназиялни учители? Не, г. г. народни прѣдставители, не е дошло още врѣмето да се почувствува нуждата за това. Защото ако вземете мѣрката за щата на учителството въ чуждитѣ държави, ще видите слѣдното нѣщо. Вземете напр. Франция. Ако не ме лъже паметта, тамъ въ първи класъ има 5 или 7% учители отъ процента на учителството. Ако вие опрѣдѣлите въ закона 5 или 7% отъ процента на учителитѣ, у насъ ще имате отъ 10.000 души по 7% — 700 души, които не-прѣмѣнно ще трѣбва да получатъ повишение като учители въ първи класъ. Ама това положение не е дошло още. То ще дойде може-би слѣдъ 6—7 години. Азъ разбирамъ тогава вече да се нареди щатъ за учителството, както е напр. съ офицерството, защото ние приказваме се противъ офицерството и заплатата му, но сега е дошло, че единъ капитанъ може да служи 20 години, докато получи чинъ майоръ, защото ще трѣбва да се намѣри капиталъ и тогава да се повиши. Та когато съмъ създа-

валъ закона, азъ съмъ ималъ прѣдъ видъ това, а миналата година приказвахъ туй и на г. Бобчева, който искаше да уреди тоя въпросъ. Казахъ му: не е време още за това, опрѣдѣлете най-напрѣдъ по законодателенъ редъ процента на класовѣтъ спрѣмо общото количество на учителитѣ. Слѣдъ този въпросъ, бюджетниятъ ще се уреди самъ по себе си. Примѣрно: Приемете, че 700 учители трѣбва да бѣдатъ въ първи класъ. Тая година толкова души не сж достигнали I класъ, ще се повишатъ всички; догодина пакъ не сж достигнали това число — пакъ всички ще се повишатъ. Само когато дойде годината, дѣто първата степенъ, която обема 700 души, ще се изпълни, повишенията прѣставатъ да вървятъ по тоя редъ и за всѣмъ единъ учителъ, за да мине отъ по-долна въ по-горна степенъ, ще трѣбва да притежава условията — първо, на старшинство, и второ, на достойнство. Това е сериозното и това ще трѣбва да се комбинира и уреди по законодателенъ редъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Щомъ Вие приемате принципа, въ комисията ще се споразумѣмъ.

Н. Мушановъ: Азъ се примирявамъ съ принципа, но не съмъ съгласенъ да се спира заплатата на учителитѣ. Казвамъ още, че днесъ не е време за пата, че не можете го прокара, че нѣма нужда, или, ако искате да го прокарате, можете да сторите това, като вземете за мѣрка 10%. Тогавъ съмъ убѣденъ, че въпросътъ по заплатата на учителитѣ нѣма да се роди слѣдъ 10 години. Но защото този въпросъ, за пата на чиновничеството, който ще разрѣшавате, е по-прѣдстоящъ, оставете въпроса за пата на учителството, както и тоя за пата на чиновничеството и ги разрѣшете еднакво. Така ще бѣде сериозно и умно.

Министъръ И. Пѣевъ: Съгласенъ съмъ.

Н. Мушановъ: Ако оставите този въпросъ да се разрѣшава отъ бюджета, значи да се откажете да се занимавате съ заплатата на учителитѣ. А вие туй, г. г. народни прѣдставители, не можете да направите, защото ще бѣде много скръбно да се произволничатъ, за 1913 г. вие ще дадете въ бюджета, напр., повишение за 50 души въ първи класъ, когато имате 120 души, значи 70 души по закона нѣма да получатъ повишение. Ще бѣде скръбно, казвамъ, въ тия врѣмена, когато учителътъ е отицѣлъ на бойното поле, знаещъ, че има законъ, който урежда положението му, да се върне утрѣ, слѣдъ като се е билъ и страдалъ, да намѣри другъ законъ много по-реакционенъ спрѣмо него и заплатата му. Това не може да побере умътъ на човѣкъ, живѣлъ въ свободна държава. Да отидешъ да се биешъ за свободата и правата на нашитѣ сънародници, а въ това време да загубишъ своята свобода и своитѣ права. Азъ не зная какъ ще отговорятъ прѣдъ него: азъ нѣмамъ силата да отговорямъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Законътъ е добъръ и вие нѣма да отговаряте. Като се убѣди, че нѣма никаква реакционностъ, нѣма да негодува.

Н. Мушановъ: И какъ най-подиръ, г. г. народни прѣдставители, г. министърътъ е влѣзълъ въ противорѣчие съ себе си по тоя въпросъ! Напоследѣкъ той е издалъ едно окръжно, въ споразумѣние съ своитѣ колеги, да не приематъ на служба учителитѣ, когато искали да минатъ въ тѣхното вѣдомство. Защо? Защото г. министърътъ на просвѣтата — както сегашниятъ, тѣй и всѣмъ бивши — иматъ нужда отъ учители. И една отъ цѣлитѣ, които се гонѣха съ подобрене положението на учителитѣ,

бѣше тази: да се задържи учителството на мѣстото си. Държавата днесъ чувствува належаща нужда да задържи учителитѣ въ училищата. Вие всѣмъ сте чели окръжното на г. министра на просвѣтата, което бѣше възпроизведено отъ вѣстникитѣ. И въ това време, г. г. народни прѣдставители, сѣщиятъ министъръ отива да създава такива закони, които ще изпѣдятъ всѣмъ учители отъ училищата. Въ това бѣдете увѣрени.

При нова държава, която ще уреждате, при липса отъ интеллигентенъ персоналъ, който се и позагуби доста въ войната, Вие, който сте доброжелателъ на напрѣдъка на учебното дѣло, Вие, които развивате постоянно училищата, непрѣмѣнно ще имате нужда отъ учители. Създадете ли такива условия за заплаща и за управление въ училищата, каквито цѣли да създаде настоящиятъ законопроектъ, азъ Ви увѣрявамъ, че половината учители нѣма да задържите, всѣмъ ще отидатъ въ съответни други служби, кѣдето пакъ се има голѣма нужда. Сега и въ Министерството на търговията, и въ Министерството на финанситѣ, и въ Министерството на жѣлзеницитѣ, навредъ има нужда отъ хора съ срдно образование. Азъ Ви увѣрявамъ, г. министре, тѣзи хора, макаръ че съ скръбъ ще напуснатъ професията, на която сж служили 15—20 години, ще я напуснатъ и ще отидатъ да търсятъ по-добра заплата и гаранция на положението си. Ще се простятъ единъжъ виновати съ туй учителство, за което постоянно приказватъ въ Народното събрание, за неговото положение и бюджетъ. Може ли да има по-големо противорѣчие за единъ държавникъ, който, отъ една страна, дава обявление, за да задържи учителитѣ, а отъ друга страна, имъ намалява заплатата и имъ създава такова несигурно положение, та ги застава да бѣгатъ. Ще трѣбва г. Пѣевъ да ни отговори, защото азъ го смѣтамъ като сериозенъ човѣкъ, който като ни прѣдставя законопроекта, трѣбва да е обмислилъ всѣмъ въпроси, които повдигамъ азъ. Това е по чл. 3 отъ законопроекта.

Сега по чл. 4. Тоя членъ урежда начина за назначението и уволнението на учителитѣ. За да разберемъ новитѣ реформи на г. Пѣева, пакъ ще ви прочета сегашнитѣ законоположения, за да видимъ въ какво се състои тѣхниятъ недостатѣкъ, та г. министърътъ иска днесъ да ги унищожи. Основнитѣ учители днесъ се назначаватъ отъ училищнитѣ настоятелства, прогимназиянитѣ и гимназиянитѣ се назначаватъ отъ министра. Какво ни прѣдлага днесъ г. министърътъ на просвѣтата? Той ни прѣдлага основнитѣ учители да се назначаватъ пакъ отъ училищнитѣ настоятелства, прогимназиянитѣ да се назначаватъ по прѣдложенията на настоятелствата отъ областния съвѣтъ, гимназиянитѣ да се назначаватъ отъ министра, по прѣдложение на областния съвѣтъ. Прави ми впечатление най-напрѣдъ едно — терминътъ „прѣдложение“. Не зная, да-ли е мислилъ надъ него г. министърътъ, затуй ще повдигна този въпросъ. „Прѣдложение“ значи да изпратишъ на подвѣдомственъ тебѣ човѣкъ или на подвѣдомствено тебѣ учрѣждение заповѣдъ за изпълнение. Мисълта Ви е, че училищното настоятелство прѣдставя на областния съвѣтъ учителя и той е длъженъ да го назначи, или областниятъ съвѣтъ има право да назначи или да не назначи. Защото, както употребявате термина „прѣдложение“ въ отношенията между настоятелствата и областния съвѣтъ, отъ една страна, и областнитѣ съвѣти и министерството, отъ друга, то значи е отъ учрѣждение къмъ по-долустоящи отъ него да му заповѣда да назначи. Ако-ли мисълта на г. министра е да се прѣдставятъ само хора за назначение, а областниятъ съвѣтъ има право да избере помежду тѣхъ, то трѣбваше да се каже, че се прѣдставятъ отъ училищнитѣ настоятелства.

Министъръ И. Пъевъ: Това е най-лесното, ще замънимъ тази дума.

Н. Мушановъ: Тази дума съдържа въ себе си отношенията на институтитъ и както виждате не е малозначуща. Това, което чуваме отъ г. министра, е, че училищнитъ настоятелства ще представятъ прогимназиялнитъ учители, а областнитъ съвети ще представятъ гимназиялнитъ учители. Защо се изменя стариятъ редъ на назначение? Заради голѣмата работа ли, която има министерството? Г. г. народни представители! Азъ ще ви кажа съображения, по които назначението на прогимназиялнитъ и гимназиялнитъ учители трѣбва да бѣде централизирано въ министерството по необходимостъ на самата служба на училищата. И това, което създава г. министърътъ, ще създаде такъвъ хаосъ, че той ще създаде два пѣти повече работа на централното управление, на министерството, да нареди всички бъркотии на тия съвети — отдѣлно за всѣки единъ спрямо министерството и отношенията на всички помежду имъ. Съ назначението на основнитъ учители министерството никога не се е занимавало. То се е занимавало само съ разрѣшеніе на какъви си въпроси, за обтѣжаване правилно или неправилно е назначенъ нѣкой учителъ.

Министъръ И. Пъевъ: И бъркотия нѣма.

Н. Мушановъ: Вѣрно е, бъркотия нѣма, но назначението на основнитъ учители не е назначение на прогимназиялни и гимназиялни, и това г. министърътъ много лесно ще разбере. Отъ основния учителъ се изисква само цензъ, който законътъ прѣдвижда. Назначението на основния учителъ въ което и да е училище, е безразлично, защото всѣки е способенъ да прѣподава материята, която ще трѣбва да се изучава въ първоначалнитъ училища.

Х. Поповъ: То е въпросъ.

Н. Мушановъ: При законния цензъ, който е приетъ за учителствуване, всѣки е способенъ да прѣподава материята въ първоначалнитъ училища. Назначението на учителитъ въ гимназиитъ не е такова. Учителитъ въ гимназиитъ трѣбва, прѣди всичко, за се назначаватъ по специалностъ, както трѣбва да се и за прогимназиялнитъ. Днесъ може да има три ваканции въ Русенската гимназия по български езикъ, три ваканции може да има въ Софийската по математика. Назначението тукъ, слѣдователно, на учителя не е както на основния — ще го назначишъ въ общината X, въ общината Y и основниятъ учителъ ще бѣде годенъ изедѣжъ за работата си. Тукъ, при назначението на учителя въ гимназиитъ и прогимназиитъ, трѣбва да се има прѣдъ видъ неговата специалностъ и нуждата въ всѣко училище. За нареждане на персонала по специалноститъ, централизаторската система е по-годна, защото, първо, централното управление, съ огледъ на всички мѣста въ гимназиитъ, може да разпрѣдѣли персонала, може да размѣсти персонала — нѣщо, което не може да направи областниятъ съветъ. Защо не може да го направи? Защото, прѣди всичко, г. г. народни представители, ще трѣбва да се дадатъ заявления отъ кандидатитъ, които искатъ да постѣпятъ за учители, на шесть мѣста, на шесть областни съвети. Всѣки единъ ще се стреми да може да заеме мѣсто по-скоро въ която областъ да е. Когато Русенскиятъ областенъ съветъ назначи единъ учителъ по математика, да кажемъ, Пловдивскиятъ областенъ съветъ е назначилъ сѣщия тоя учителъ въ Пловдивската гимназия. Ще трѣбва, слѣдователно, тѣ, по нареждането на персонала, да се споразумѣятъ чрезъ министерството — че тукъ има из-

лишенъ персоналъ, а тамъ недоимѣтъ отъ персоналъ. А това нѣщо докато стане въ министерството, както става сега съ назначението на учителитъ въ прогимназиитъ, се минаватъ десетки дни. И ако има да се чудите, защо се продължава това назначение на прогимназиялнитъ учители тѣкмо мѣсець-два, въпрѣки желанието на всички министри, това назначение да става до септемврий, ще го намѣрите въ тия неудобства: прогимназиялниятъ учителъ е назначенъ, чакатъ да се съобщи, че е отишълъ; минаватъ 10 дена, той не е отишълъ, защото има право 10 дена да се забави додѣто отиде, отъ прогимназията ще съобщатъ, тогава, въ министерството, че не е отишълъ; ще се назначи другъ, ще чакатъ за него сѣщо 10 дена, и той не отишълъ, ще назначатъ трети и минава мѣсець и половина докато учителитъ заеме мѣстото си. Въ гимназиитъ, дѣто учителитъ трѣбва да се назначаватъ по специалностъ, ще може всѣка една областъ за себе си да назначи, но всички области ще ли могатъ да разпрѣдѣлятъ персонала по специалностъ тъй лесно, удобно и скоро, както може да направи това Министерство на просвѣщеніето? Ако се приеме законопроектьтъ, ще видите, че на практика — отсега го казвамъ на г. министра на просвѣтата — ще имате много по-голѣми затруднения, отколкото имате досега. Подиръ Министерството на просвѣтата, което е централниятъ органъ на управлението на училищата, има сѣщо и свои органи за контролъ надъ учителитъ. Главнитъ инспектори ходятъ да ревизиратъ, и съгласно съ ревизионнитъ актове и съ мѣтѣта на инспекторитъ става назначението и разпрѣдѣлението на гимназиялния и прогимназиялния даже персоналъ. Азъ не зная какъ практикува г. Пъевъ — собствено той още не е практикувалъ въ назначението на учителитъ, ще практикува сега презъ ваканцията — но колкото министри сѣ били, знаятъ, че назначението на тоя персоналъ, споредъ специалността му, ще трѣбва да се уреди най-напрѣдъ отъ респективнитъ главни инспектори по специалноститъ имъ.

Министъръ И. Пъевъ: Това е за новитъ учители.

Н. Мушановъ: И размѣстването ще става, както назначението.

Министъръ И. Пъевъ: Размѣстване е друго, назначение е друго.

Н. Мушановъ: При назначението на персонала, когато дойде главниятъ инспекторъ по физико-математика, ще ви даде списъка на всички хора, които има на разположение, и на всички мѣста, които сѣ открити, и съобразно съ туй ще се нареди персональтъ. Ще пратите ли главнитъ инспектори при шесттъ области да имъ кажатъ какъвъ персоналъ имате, кой е годенъ и кой негоденъ и какъ трѣбва да се нареди? Вие, ако сте логиченъ, тогава ще трѣбва да децентрализирате и службата на контролнитъ институти къмъ областнитъ съвети, всѣки единъ областенъ съветъ да има и своитъ контролни институти, та, кога дойде края на годината, да може туй тѣло отъ шестъ души, което замѣства г. министра, съ знание на работитъ, при докладъ на инспектора да назначи персонала и да го размѣсти. Тази работа ще бѣде много трудна, и дѣто е оставено правото на тия съвети да назначаватъ учителството, не е никакъвъ напрѣдъкъ за спокойствието на Министерството на просвѣтата, напротивъ, то ще създаде много по-голѣма бъркотия и много по-голѣма анархия и ви увѣрявамъ, че въ края на крайната първата година още, ще викине всички отъ тѣхъ, за да бѣде пакъ г. Пъевъ, може-би, министъръ, който ще ги унищожи. Та каква е опасността отъ туй, че министерството назначава гимназиялнитъ учители?

Азъ досега не бѣхъ чувалъ противници на този редъ. Бѣхъ чувалъ, наистина, прогимназиялнитѣ учители да се назначаватъ отъ училищнитѣ настоятелства, но да се назначаватъ отъ областни свѣти гимназиялнитѣ учители не бѣхъ чулъ, защо нѣма никаква практичностъ, нито пъкъ нѣкой, освѣтъ сегашниятъ министъръ г. Пѣвъ, сж намѣрили единъ начинъ по-добъръ отъ сегашния. Азъ се обявявамъ противъ тази реформа, която нѣма нищо по-добро да въведе, отколкото съществуващиятъ редъ.

А по назначението на прогимназиялнитѣ учители, г. г. народни прѣдставители, азъ имамъ случай да говоря дълго по законопроекта на г. Бобчева, който сжщо въ своя законопроектъ бѣше прѣвдвидѣлъ това. Г. Бобчевъ, слѣдъ дълги дебатирания тукъ и въ комисията, се убѣди, че реформата, която искаше да прави, е свършено непрактична, и че тя, покрай хаоса, който сжществува въ сегашния прогимназияленъ персоналъ, ще внесе новъ. Основниятъ учителски съюзъ искаше назначението на учителитѣ да става отъ училищното настоятелство — едно отъ неговитѣ рѣшения. Г. Бобчевъ бѣше го възприелъ, но ние се опълчихме противъ него, защото показаме слабитѣ му страни, г. Бобчевъ, защото и той желаше доброто на прогимназиятѣ, не го усвои. Защо го усвоява г. Пѣвъ?

Министъръ И. Пѣвъ: Не е сжщото.

Н. Мушановъ: Какъ да не е сжщото? Вие ще прѣдоставите на училищнитѣ настоятелства да прѣдставятъ кандидати на областнитѣ свѣти, които ще ги назначаватъ.

Министъръ И. Пѣвъ: Намѣсто нѣкой депутатъ.

Н. Мушановъ: Азъ желая, за честта на държавата, депутатитѣ да прѣдставятъ учителитѣ, отколкото да ги прѣдставятъ окръжнитѣ управители или митрополита.

Х. Поповъ: Ще я оплѣскаме тогава!

Н. Мушановъ: Имаме нѣкога голѣми заблуждения, г. г. народни прѣдставители, които въ сжщията си атакуватъ принципа на парламентарния животъ. Азъ знаа отъ практика, ще кажа за всѣки министъръ и за г. Пѣва, че той е по-силенъ прѣдъ народния прѣдставителъ, отколкото окръжниятъ управителъ или директорътъ. Той може да му каже: нѣма да удовлетвори желанието Ви, вие ме контролирате, азъ беззаконие не мога да правя. Г. Пѣвъ ще има по-голѣма амбиция, като министъръ и общественъ дѣецъ, да не го прѣдставятъ, че е играчка въ ръцѣтъ на единъ народенъ прѣдставителъ. Азъ, г. г. народни прѣдставители, не мога да понижа мандата на народния прѣдставителъ, като приема, че чиновникътъ ще бѣде по-поредъченъ въ това отношение, отколкото народниятъ прѣдставителъ. Окръжниятъ управителъ зависи повече отъ народния прѣдставителъ; всѣкидневно може да му създава конфликти да го заплашва, да повлияе. Ами това е много ясно, ние живѣемъ въ тая държава, знаемъ нравитѣ, знаемъ обичаитѣ. Какъ г. Гайдовъ да не е по-силенъ прѣдъ търновския окръженъ управителъ, отколкото прѣдъ г. Пѣва?

М. Гайдовъ: Владиката нѣма да ме послуша.

Н. Мушановъ: Увѣрявамъ Ви, че Негово Високочество ще Ви послуша пръвъ. Ама защо искате да намалите цѣната на министра и да я сравните по-долу, отколкото оная на хора, които той самъ е назначилъ.

Н. Апостоловъ: Искане да децентрализира. На-ли поддържате децентрализацията?

Х. Поповъ: Г. Мушановъ е демократъ централистъ!

Н. Мушановъ: Че туй децентрализация ли е? Азъ разбирамъ училищното настоятелство да назначава основнитѣ учители, защото то е изборенъ народенъ институтъ. Но азъ не зная защо ще имате повече гаранция въ четирма чиновници, които сж подъ всѣкидневнитѣ влияния на депутатитѣ не, а на свонитѣ капризи и прищевки въ отношенията си съ учителството, отколкото да имате гаранция у министра, който отговаря, прѣди всичко, по положението си, че е човѣкъ на една партия, по амбицията, че се е издигналъ на най-висококо мѣсто, и по амбицията да бѣде човѣкъ честенъ и смѣлъ спрѣмо народнитѣ прѣдставители, които го контролиратъ. Сега вашитѣ сжждения, ако сж други, ако смѣтате, че гаранцията е по-добра у окръжнитѣ управители, то е гледище друго.

Министъръ И. Пѣвъ: Зависи отъ протокола, който ще съставятъ.

Н. Мушановъ: Азъ смѣтамъ, че не се лъжете въ туй отношение, ами като виждате доброто, пакъ искате да прокарате вашето. Азъ искамъ прѣдъ васъ да докажа, че новиятъ начинъ на назначение на гимназиялното учителство съ нищо не подобрява стария начинъ, и още повече, като властта на министра остава сжщата, да назначи по прѣдставленията, които ще му направя областниятъ училищенъ свѣтъ. Последниятъ ще прѣдстави гимназиялнитѣ учители на министра за назначение, но какво значение има туй прѣдставление отъ този свѣтъ? Ами че учителството, особено гимназиялното, не е толкова много, за да не го знаятъ министритѣ, които работятъ 2—3 години, когато иматъ на ръцѣтъ си петима специалисти главни инспектори, които иматъ мнѣние за цѣлото учителство. Ами тѣ ще му докладватъ. Защо е тая излишна формалностъ — областниятъ свѣтъ да прѣдставя лицата за назначение въ областта на министра на просвѣтата, и съ туй да мислимъ, че намаляваме работата на учебното дѣло въ страната? Това е една грѣшка, г-да. Ако не е отъ желание само да се подкрѣпи областниятъ училищенъ свѣтъ, на който трѣбва да се създаде нѣкаква компетенция, да се създаде животъ на самото учрѣждение, азъ ви увѣрявамъ, че никога г. Пѣвъ не би направилъ тази важна реформа: той да назначава гимназиялния персоналъ, обаче последниятъ да му бѣде прѣдставянъ отъ 6 души, които съставляватъ областниятъ училищенъ свѣтъ.

За назначаването на прогимназиялния персоналъ. Окончателно той пъкъ ще се назначава отъ областния училищенъ свѣтъ. Въ туй отношение ще повторя мисълта си, изказана прѣдъ г. Бобчева. Както не е стабилизиранъ още прогимназиялния персоналъ, всички по-добри учители, които сж степенувани и сега сж на лоши мѣста въ селата, само ще спечелятъ отъ тая реформа да се настанатъ въ гимназитѣ и въ по-добритѣ градчета, и слѣдователно, и тѣй общо негодния персоналъ на селскитѣ прогимназии ще остане свършено съ негодни учители.

П. Петрановъ: Значи, споредъ Васъ, има негоденъ персоналъ.

Н. Мушановъ: Г. Петрановъ! Азъ съмъ приказвалъ, много пъти тукъ, сѣ по училищни въпроси приказвамъ, и ми е чудно, че сте били учители, а не сте разбрали, какво азъ съмъ изповѣдалъ, че напоследъжъ въ прогимназитѣ се назначаваха хора безъ

цензъ. А сега по очудването на г. Пъева вчера, сж били назначени 800 души нови основни учители, уволнени въ мое време.

Министъръ И. Пъевъ: Г. Чилингировъ разправяше.

Н. Мушановъ: Г. Чилингировъ Ви го каза, но Вие не можете да го кажете, за да не пакърните амбицията на г. Бобчева. 800 души учители сж назначени, които съвършено бѣха напуснали училищата.

Министъръ И. Пъевъ: Азъ ще Ви кажа кой ги е назначилъ.

Н. Мушановъ: Азъ признавамъ, че персональтъ въ прогимназиитъ не е нагоденъ тъй, както трѣбва да бѣде, защото нѣмаше пужното количество учители, което да може да отговаря на граматния развой на прогимназиалното училищно дѣло въ страната; това е вѣрно, но азъ не намирамъ, че системата за назначението на учителството сега се подобрява. Напротивъ, смѣтамъ, че произволътъ ще бѣде по-голямъ. Тукъ му е мѣстото да спомена нѣщо по назначаване митрополита за членъ на училищния свѣтъ. Назначението на митрополита въ областния училищенъ свѣтъ и даването му право да бѣде единъ отъ членоветъ, които ще назначаватъ учителството, създаватъ пакъ условия за една нова борба, която никой, вѣрвамъ искрено, нѣма да желас, но тя неминуемо ще послѣдва. Когато гласувахме тоя законъ, имаше сжко народни прѣдставители отъ партията, отъ която азъ изхождамъ, да поддържатъ участието на митрополита въ окръжния учебенъ свѣтъ, както и на свещеника въ училищното настоятелство. Азъ бѣхъ голѣмъ противникъ на това, като поддържахъ докрай свѣтския характеръ на българското училище, и сполучихъ. Сега, г. г. народни прѣдставители, ще ви кажа пакъ: недѣйте създава буря, безъ да се желаятъ отъ нѣкого, безъ даже да има причини да се създаватъ. Азъ не вѣрвамъ, че тѣхни високопрѣосвещенства българскитъ владци иматъ амбицията да влизатъ за членове въ тия свѣти и съ това да си създаватъ неприятности. Азъ не зная, какъ нѣма елементаренъ политически тактъ у нашитъ управници да не създаватъ условия за бѣдащи борби. Ние сме редкъ, може-би единственъ народъ въ Европа, където учебното дѣло се е развивало тъй правилно безъ всякакви сътресения, безъ борби съ духовенството. Защо сега искаме да създаваме причини за раздори, когато и тъй тѣ не съществуватъ! Нѣма нужда да правимъ свещеника контролоръ на българското учителство. Има ли нѣкой досега сериозно да е пледиралъ нуждата отъ участието на свещеника въ училището? Азъ не съмъ чулъ това гледище да се застъпва даже отъ духовенството. Ами защо го създаваме, за да създадемъ неприятности и на самото духовенство? Традицията на българското училище е да бѣде свѣтско. Тѣй го заварихме ние отъ турско време, тѣй си продължава то и досега. Завиждатъ ни всички, които иматъ борба на духовенството съ учителството.

Министъръ И. Пъевъ: Кой разправя училищата досега и въ Македония и въ турско време?

Н. Мушановъ: Азъ ви увѣрявамъ, безъ да оскърбявамъ нѣкого, че учителството и народътъ отъ Македония, новиятъ български народъ, който иде къмъ насъ, ще приематъ повече нашата реформа, отколкото сега съществуващото тамъ положение, защото зная борбитъ на мирскитъ свѣти съ екзархията при назначението на учителитъ. Тамъ, където мѣстниятъ свѣтски елементъ е взималъ въ рацѣтъ си училищното дѣло, то винаги по-добъръ е стояло и напредъ-

вало. Ако искате да спориме по тоя въпросъ единъ день, смѣло можемъ да споримъ. И ако вземате торкъ отъ управлението на училищата въ Македония, увѣрявамъ Ви, г. министре, че сте се заблудили.

Министъръ И. Пъевъ: Азъ Ви отговорихъ, понеже Вие казвате, че никога духовенството не е имало участие въ управлението на нашитъ училища, и питате, защо съмъ го въвелъ. Когато ще говоря, ще чуете: то е за сговоръ, за любовъ и хармония.

Н. Мушановъ: Г. министре! Ще трѣбва да ми дадете лихва на прѣжженатото отъ апострофи време, защото нѣмамъ време да говоря.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Г. Мушановъ! Имате още 20 минути и трѣбва да съкратите.

Н. Мушановъ: Щомъ нѣма нужда отъ участието на духовенството въ управата на нашитъ училища, защо, тогава, създаваме тоя лошъ прецедентъ? Това е само една амбиция да се навесжда незаслужено вратъ на единъ противникъ, който е слабъ. Вие живѣете навѣрно съ старитъ впечатления отъ борбитъ на учителството съ духовенството въ България. Азъ зная, че отъ десетки години това вече го нѣма. Азъ въ качеството си на министъръ често пѣти съмъ говорилъ съ Св. Синодъ и съмъ питалъ да ми кажатъ, колко случаи има на нѣкакви простѣпки, които българското учителство е извършило спрѣмо духовенството. Бѣхъ гордъ да изповѣдамъ и тогава и сега, че Св. Синодъ никога не ми е казвалъ скандални случаи, каквито имаше въ миналитъ 10—15—20 години, защото учителството порасна, нѣма младежи 18—20-годишни, които смѣтаха, че въ два дена може да се фасонира новъ общественъ животъ; споредъ неговитъ химерични възгледи и учителитъ позастарѣха, улегнаха, станаха хора, които разбраха въ каква срѣда живѣятъ. Защо, тогава, искате да накажете учителството за това, което е вършило прѣди 20 години?

Министъръ И. Пъевъ: Вие мислите, че туряме митрополита да се кара?

Н. Мушановъ: Непрѣмѣнно. И помнете, г. Пъевъ, че ако не го правите съ тая цѣль, азъ Ви казвамъ, че послѣдствията ще бѣдатъ такива. Защото митрополитътъ трѣбва да стои на оная висота, на която неговото религиозно положение го поставя, нѣма защо Вие да го бъркате въ калъта на свѣтскитъ работи. Защо ще отивате въ всеки единъ случай на училищни разпри, каквито има много лоши, да изправяте свещеника, митрополита, като сѣдия да ги сѣди? Той ще трѣбва да влѣзе и въ дисциплинарната комсия — азъ ще дойда на това. Вие правите митрополита сѣдия за свѣтския животъ на хората. Вие тукъ отъ болшинството викахте най-напрѣдъ, че време е да махнемъ митрополита отъ работитъ на гражданското състояние, на развода, като сѣдия, а сега искате да го тикнете въ оння все-таки не чисто духовни, а чисто свѣтски работи. Азъ мисля, г-да, че това е една голѣма грѣшка и нѣма защо да го правите отъ гледището на чистотата на религията, на положението на самия митрополитъ.

Министъръ И. Пъевъ: Отъ чисти хора нечисти нѣща нѣма да излѣзатъ.

Н. Мушановъ: А когато, г. г. народни прѣдставители, вие искате да го назначите като човѣкъ, който ще вземе участие въ управлението на училището, вие ще искате, навѣрно, да прокарате нѣкаква тенденция, новъ пѣтъ, който образованието трѣбва да слѣдва. Недѣйте създава тѣзи работи; недѣйте ни

създава бели, за да се боримъ, недѣйте създава такива грѣшки, за да трѣбватъ герои, които послѣ да ги унищожаватъ. Та България страда отъ липса на такива герои; по-хубаво е вие да излѣзете герои, да махнете митрополита отъ тѣзи учрѣждения.

Министъръ И. Пѣевъ: Тѣзи герои, за които Вие говорите, слѣдъ всичко, което направиха, за да угодятъ, щѣха да дойдатъ безъ единъ прѣдставителъ. Вие всичко направихте, за да станете герои, но въ послѣднитѣ избори ви видѣхме.

Н. Мушановъ: Г. Пѣевъ, ако азъ не бѣхъ дошълъ въ камарата, пѣмаше да ми е мѣчно, защото знаа какви сѫ политическия борби; не съмъ по-старъ отъ Васъ, ала по-много съмъ правилъ политика, та никакъ не ме очудва, че днесъ можете да законодателствувате, бозъ да знаете какво влияние вашето законодателство указва въ народа, защото никога не съмъ Ви виждалъ между народа; виждалъ съмъ Ви назначенъ отгоръ, въ Рачо Петровия кабинетъ, и сега, когато партията Ви е оставила на властъ, като журналистъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Желалъ бихъ всѣки партизанинъ да е направилъ моето чирачество въ партията.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Това учрѣждение — областниятъ съвѣтъ — става и дисциплинарна комисия. Ако има нѣщо, което много ме очудва, то е унищожението на дисциплинарниятъ комисия, които законътъ за просвѣтата уреди.

Министъръ И. Пѣевъ: Не сѫ унищожени.

Н. Мушановъ: Дисциплинарната комисия уредена въ чл. 206 остава . . .

Министъръ И. Пѣевъ: Да.

Н. Мушановъ: . . . само за простѣжикитъ на основното учителство. Областниятъ училищенъ съвѣтъ става апелационна инстанция . . .

Министъръ И. Пѣевъ: Въмѣсто министерството.

Н. Мушановъ: . . . за основнитѣ учители; областниятъ съвѣтъ става първа инстанция за гимназитѣ и прогимназитѣ, а висшата дисциплинарна комисия, находяща се въ Министерството на просвѣтата, остава като апелационна инстанция на тази комисия. Ами защо унищожихте съществуващия редъ, г. Пѣевъ?

М. Гайдовъ: Защото нищо не струва.

Н. Мушановъ: Ами ако нищо не струва, азъ бихъ желалъ да чуя съображенията на г. Пѣева въ мотивитъ, защо не струва.

М. Гайдовъ: Ще ги чуете.

Н. Мушановъ: Азъ знаа, че има оплаквания отъ учителството противъ тѣхъ.

Х. Поповъ: Питайте учителитъ, които не сѫ демократи.

Н. Мушановъ: Менъ не ме очудва, г. г. народни прѣдставители, апострофа на г. Попова: ако има демократоѣдъ въ България, то е г. Поповъ.

Х. Поповъ: Ако има демагогъ, то сте Вие. Азъ знаа декларации на либерали прѣдъ менъ, които каз-

ваха: „Не може иначе; декларация даваме, ще бждемъ демократи докато паднатъ“. Сега сѫ пакъ либерали.

Н. Мушановъ: Г. Радославовъ ще Ви каже, че нѣма либерали, които да сѫ ставали демократи. Вие не познавате партията си.

Х. Поповъ: Азъ знаа, че бѣха дали декларация, че сѫ демократи, но щомъ паднахте, пакъ си станаха либерали, защото 5—6 души ги тероризирахте: хемъ почтени учители.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ знаа, че ви прави удоволствие всѣка атака спрѣмо демократитѣ.

Отъ мнозинството: А-а-а!

Н. Мушановъ: И азъ да ви кажа правото, това ваше състояние ми много харесва, защото азъ вждамъ, че се прѣдставляватъ нѣщо, срѣщу което сте се опѣлчили всички.

Добрѣ, г. г. народни прѣдставители, азъ ще ви разправа сега, какви сѫ били дисциплинарниятъ комисии, за да видите, тѣ, по своя съставъ, могатъ ли да бждатъ учрѣждения на една партия или не. Ще видите по тѣхния съставъ и по тѣхното функциониране правъ ли е г. Поповъ, който само приказва, или азъ съмъ правъ.

Х. Поповъ: Моля, г. прѣседателю, дайте ми думата. (Къмъ г. Мушанова) Азъ ще Ви отговоря, защото така, отъ мѣстото не мога.

Н. Мушановъ: Дисциплинарната комисия, г. г. народни прѣдставители, е институция, която обгръща народенъ елементъ — прѣдставляванъ отъ прѣседателя на училищното настоятелство, сѣдебенъ елементъ — прѣседателя на окръжния съдъ, и прѣдставителъ на самото учителство, който е избранъ отъ учителската колегия, отъ прогимназиянитѣ, гимназиянитѣ и основнитѣ учители.

М. Гайдовъ: Другари на подседимия.

Н. Мушановъ: Другаръ на подседимия може да бжде учителитъ, но сѣдията и прѣдседателитъ на училищното настоятелство, г-да, не сѫ му другари.

М. Гайдовъ: И тѣ сѫ такива.

Н. Мушановъ: И когато въ една институция, въ която сѫ прѣдставени тѣзи три елемента — народитъ, правосѣдието и учителството — вие смѣтате, че става партизанство, азъ ви увѣрявамъ, че нѣма никога да намѣрите по-добро и по-годно учрѣждение, което да не бжде подъ влиянието на партизанството. И ако има нѣщо странно, то е, че когато тѣзи дисциплинарни комисии, съ тригодишното си функциониране, доказаха, че тѣ отговарятъ на желанията на обществото и на учителството, тъкмо сега посѣгате да ги унищожите. Защо? Защото ви е страхъ отъ добрия и законенъ редъ, които сѫ гарантирани отъ закона.

Д. Харизановъ: Защото сѫ другари на самия учителъ, когото ще сѣдятъ.

Н. Мушановъ: Нареди се още въ обвинението държавата да се прѣдставлява отъ страна на единъ главенъ инспекторъ или единъ висшъ чиновникъ отъ Министерството на просвѣтата. Окрѣжниятъ инспекторъ винаги сезира втората инстанция — комисията, която е въ Министерството на просвѣтата — по

всѣко обвинение, по което учителѣт е оправданъ, а въ тази комисия има двама членове отъ Висшия учебенъ съвѣтъ, двама съдии отъ апелативния съдъ и двама други посочени отъ министра — както виждате прѣдставени сж всички елементи на законностъ, на мъдростъ въ управлението — и единъ учителъ отъ колегията. Че кждѣ по-свѣршенъ съдъ на безпристрастие ще намѣрите вие? Въ тази вапа комбинация, дѣто ми назначавате чиновници, митрополитъ, окръженъ управителъ, директоръ на гимназия ли? И вие имате смѣлостта да приказвате, че онази институция, която азъ съмъ учрѣдилъ, е партизанска! Изглежда, че искате само съ насмѣшки да минавате сериозни въпроси, защото, иначе, трѣбва всѣки единъ отъ васъ да го е срамъ да ме обвинява въ партизанство.

П. Петрановъ: Какво тупе имате!

Н. Мушановъ: Тупе имамъ, защото имамъ вътрѣшна сила да ви говоря. — Защо унищожава дисциплинарнитѣ комисии г. министърътъ? Намѣрите вие резонъ. Азъ смѣтамъ, че най-вѣроломното дѣло, което прави върху закона за народната просвѣта сегашниятъ министъръ, е унищожението на най-добрата институция, която е получила похвалитѣ на всички училищни срѣди, не само у насъ, а и въ чужбина. И, г. г. народни прѣдставители, ако азъ съмъ убѣденъ или виждамъ, че, наистина, има да се спазва общественитѣ, държавнитѣ редъ, а съществующитѣ учрѣждения не могатъ да ги спазватъ, азъ съмъ отъ политикитѣ, не съмъ само учителъ — ще ви кажа, трѣбва да се измѣнятъ институциитѣ, за да се гарантира редътъ и законността въ страната; но при сегашното положение, когато виждаме, че има миръ въ учителството, тъкмо отъ когато тѣ функциониратъ, да опигате да ги унищожавате, виждамъ, че правите тъкмо най-неполитичното. Какви ще сж аргументитѣ на г. министра? Каквито щатъ да сж, все-таки, той нѣма да унищожи това, което е права истина, че въ една институция, кждѣто е прѣдставенъ и народниятъ, и сѣдебниятъ и учителскиятъ елементи, тамъ има всички гаранции за едно правораздаване, за едно справедливо дисциплинарно производство, отколкото ще има въ другата, която е само чиновнически институтъ. И азъ бихъ молилъ г. министра на просвѣтата да не нанася тоя ударъ на единъ учрѣждение, които въ нищо не сж се похабили досега, съ нищо не сж доказали, че сж въ състояние да разбѣркатъ реда и законността въ страната, а да ги остави да съществуватъ тѣй, както бѣха досега.

Но има друго, тѣхната компетентностъ се намалява. Тѣзи комисии оставатъ да сѣдятъ само учителя доколкото се прѣмѣсти отъ една община въ друга община или ще се уволни завинаги; всичкитѣ други наказания ще се налагатъ отъ други административни учрѣждения, и това ще се уреди отъ нѣкакъвъ си правилникъ. Значи, г. министърътъ на просвѣтата, който иска все да децентрализира, централизира наказанието на учителитѣ. Глобата се налагаше отъ дисциплинарната комисия — днесъ ще се налага отъ административно учрѣждение — не отъ дисциплинаренъ съдъ. И това е съ пѣлъ, г. г. народни прѣдставители, това е сѣ да се засили рѣката на г. министра въ наказанието на учителитѣ, защото, вмѣсто сѣдебния елементъ, какъвто е дисциплинарната комисия, да налага глобата, тя се оставя произволно въ рѣцитѣ на министра, той да глобява. Азъ ви увѣрявамъ, че правото на министра да глобява учителя е по-тежко, отколкото прѣмѣстването му отъ село на село, защото ако министърътъ има право да глоби съ 40—50 л. учителя, който получава 80 л. на мѣсець заплата, това наказание ще бѣде петъ пѣти по-тежко за сиромаша учителъ, отколкото

ако бѣде прѣмѣстенъ отъ едно село въ друго. Опрѣдѣлете размѣра на глобата. Г. Пѣевъ е отъ партията, която знае какъ силно може да се влияе съ парични срѣдства на бѣдняка, който знае, че най-силното срѣдство да държи бѣдния учителъ въ рѣцитѣ си е да си господаръ и на тѣй слабото му възнаграждение. Направете го, г-да. Тукъ има хора, които разбиратъ какво значи именно да вземешъ кесията на сиромаша, па сетѣ да му оставишъ свободна душата. Но азъ ви казвамъ, че нанисате грозенъ ударъ на този институтъ, какъвто е дисциплинарната комисия, и посѣгате на спокойствието на учителството въ страната. Подѣйте го прави — това е едно пожелание, което мога да ви изкажа. Смѣтнете ли, въ съгласие съ г. министра на просвѣщенето, че е по-добре да го направите, направете го.

Тѣзи, г. г. народни прѣдставители, сж бѣлѣжкитѣ, които имаше да направи по законопроекта за народното просвѣщение.

Последниятъ упрекъ, който ще направя, е слѣдниятъ. Чувахъ вчера да говорятъ нѣкои, че въ закона се прѣдвижда уреждането на нѣколко правилници. Г. г. народни прѣдставители! Законътъ за народната просвѣта, който урежда толкова разнообразни материи и институти, безъ правилници не може да мине. Тукъ има нужда да се наредятъ единъ-два правилника. Азъ нѣмамъ нищо противъ; но единъ правилникъ, който се прави възъ основа на единъ законъ, може да се направи само когато принципътъ и правната норма, по които правилникътъ трѣбва да разпорежда, прѣди всичко, бѣдат гласувани отъ насъ, отъ законодателя, въ законопроекта. Единъ правилникъ има за пѣлъ, собствено, да улесни детайлното прилагане на единъ принципъ, възприетъ вече въ законна форма, въ срѣдата, кждѣто ще се прилага. Но когато чрѣзъ правилника вие искате да създадете законъ, това е една грѣшка, единъ прецедентъ незаконенъ, който пакъ само г. Пѣевъ имъ прѣвъ честта да прѣдстави на Народното събрание. Това е чл. 1. Въ него той иска съ правилникъ да уреди функционирането, собствено, компетенцията на областния съвѣтъ. Трѣбва, прѣди всичко, ние да гласуваме компетенцията на туй учрѣждение, та тогава да оставимъ правото на г. Пѣева да уреди съ правилникъ функционирането на това учрѣждение. Съ правилникъ да искате да нареждате закони, значи народното прѣдставителство да даде пълномощно на министра на просвѣтата самъ той да нарежда законитѣ. Това, отъ една страна, не може да бѣде, отъ друга, даже не е приемливо отъ гледище на парламентарността. Ето защо ще трѣбва да чакаме, г. Пѣевъ да ни опрѣдѣли компетенцията на тѣзи учрѣждения, та слѣдъ това да му дадемъ правото да нарежда функционирането имъ съ правилникъ.

Г. г. народни прѣдставители! Съ тѣзи общи бѣлѣжки завършихъ критиката, нека да кажа, на законопроекта. Отъ всичко туй, което казахъ, за себе си съ пѣлно съзнание мога да кажа, че не съмъ намѣрилъ нито единъ аргументъ отъ страна на министра, който да ми покаже негодността на ония институции, които сж уредени съ стария законъ за народното просвѣщение, и които сега той иска да унищожи. Не само, че неговото самохвалство, че иска да децентрализира учебното дѣло, е погрѣшно, но е странно, че може да се поддържа този възгледъ, когато тъкмо противното е явно — той повече и повече иска да централизира управлението на училището и назначаването на учителството, както и държеното сѣдбата на учителя въ неговитѣ рѣцитѣ, съ правото да може да ги глобява. Колкото до участието на народния елементъ въ тия учрѣждения, това е една басня, която може да се приказва отъ нѣкъкви стагии, но никога да не се излага прѣдъ народното прѣдставителство, което, смѣтамъ, че сѣ има

(Прѣдседателското мѣсто заема отново подпрѣдседательтъ г. А. Буровъ)

П. Петрановъ: Всички сж равни тамъ.

Г. Добриновичъ: А брѣговскій случай?

телиът на българския учител и патриотическия дух на нацията, който школата е култивирала десетки години, въ него връме, намѣсто да посипвате главитѣ съ пепелъ, вие, всички, които обвинявате учителитѣ въ антипатриотичностъ и признаете грѣшката си, вие прѣдизвиквате. На ония, които загинаха на бойното поле, ония, които се владѣятъ болни и сакати, вмѣсто да имъ кажете, че достойно се биха, както се би и българскиятъ народъ, вмѣсто да получавте награда за укоритѣ, които сж имъ правени толковъ години, вие имъ прѣсичате бѣдѣшето, помрачавате настоящето. Когато се върнатъ, искате да намѣрятъ, че нашата страна е станала по-робска, отколкото онази, за която отидоха да се биятъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата
г. Никола Апостоловъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата
г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Прѣдседателствуващъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ шото, върхѣки правилника, утрѣ да продължатъ дебатитѣ върху за конопроекта за народното просвѣщение, като прѣднитоа, обаче, се турятъ на дневенъ редъ законопроектитѣ, постѣпнито зачера и днесъ отъ Министерството на жѣртѣшитѣ работи и финанситѣ, а въ петѣкъ да имаме дебати по интерпелациитѣ, моли, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

(Вдигнато въ 5 ч. 20 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседательствующи подпрѣдседатели: { А. Буровъ.
Г. Згуревъ.

Секретарь: В. п. Николовъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.